

Basílica
Sagrada
Família

DIÀLEG ARQUITECTÒNIC SOBRE GAUDÍ I LA CONTEMPORANEÏTAT DE LA SAGRADA FAMÍLIA

EMPRESSES COL·LABORADORES

FIGUERAS

LedsC4

DIÀLEG ARQUITECTÒNIC SOBRE GAUDÍ I LA CONTEMPORANEÏTAT DE LA SAGRADA FAMÍLIA

@Junta Constructora del Temple Expiatori de la Sagrada Família.

Juny 2026.

Disseny i impressió:

Unitat de Publicacions Corporatives d'EDICIONES REUNIDAS, SAU – PRENSA IBÉRICA.

Tots els drets reservats:

@de l'edició, Junta Constructora de la Sagrada Família.

@dels textos, els seus autors.

@de les imatges, els seus autors, la Junta Constructora de la Sagrada Família.

"No es permet l'explotació comercial"

8

PRESENTACIÓ

Esteve Camps i Sala

10

PRÒLEG

Joan Trias de Bes

18

BIOGRAFIES

Jordi Faulí i Oller

26

L'ESPAI LITÚRGIC

DE GAUDÍ

Jordi Faulí i Oller

30

ANTONI GAUDÍ I LA SAGRADA

FAMÍLIA. COMPARTIR

RCR Arquitectes

40

NATURA, MATERIALITAT

I EXPERIÈNCIA SENSORIAL

RCR Arquitectes

46

SAGRADA FAMÍLIA.

TRANSCENDÈNCIA

RCR Arquitectes

56

PAISATGE I ARQUITECTURA

Kazuyo Sejima

58

CLOENDA. UNA ARQUITECTURA

QUE EXPRESSA I CONVOCA,

ACULL, ELEVA I FA PARTICIPAR

Jordi Faulí i Oller

64

PRESENTACIÓN

Esteve Camps i Sala

66

PRÓLOGO

Joan Trias de Bes

74

BIOGRAFÍAS

Jordi Faulí i Oller

82

EL ESPACIO LITÚRGICO

DE ANTONI GAUDÍ

Jordi Faulí i Oller

86

ANTONI GAUDÍ Y LA SAGRADA

FAMÍLIA. COMPARTIR

RCR Arquitectes

96

NATURALEZA, MATERIALIDAD

Y EXPERIENCIA SENSORIAL

RCR Arquitectes

102

SAGRADA FAMILIA.

TRANSCENDENCIA

RCR Arquitectes

112

PAISAJE Y ARQUITECTURA

Kazuyo Sejima

114

CLAUSURA. UNA ARQUITECTURA

QUE EXPRESA Y CONVOCA, ACOGE,

ELEVA Y HACE PARTICIPAR

Jordi Faulí i Oller

120

INTRODUCTION

Esteve Camps i Sala

122

PROLOGUE

Joan Trias de Bes

130

BIOGRAPHIES

Jordi Faulí i Oller

138

ANTONI GAUDÍ'S

LITURGICAL SPACE

Jordi Faulí i Oller

142

ANTONI GAUDÍ AND

THE SAGRADA FAMÍLIA. SHARING

RCR Arquitectes

152

NATURE, MATERIALITY

AND SENSORY EXPERIENCE

RCR Arquitectes

158

SAGRADA FAMÍLIA.

TRANSCENDENCE

RCR Arquitectes

168

SCENERY AND ARCHITECTURE

Kazuyo Sejima

170

CLOSING REMARKS. ARCHITECTURE

THAT EXPRESSES AND INVITES,

WELCOMES, ELEVATES AND ENGAGES

Jordi Faulí i Oller

Basílica
Sagrada
Família

DIÀLEG ARQUITECTÒNIC SOBRE GAUDÍ I LA CONTEMPORANEÏTAT DE LA SAGRADA FAMÍLIA

Esteve Camps i Sala

PRESIDENT DELEGAT DE LA JUNTA CONSTRUCTORA
DE LA SAGRADA FAMÍLIA

L'any 2026 representa un moment excepcional per a Barcelona i per a la Sagrada Família. Coincidint amb el centenari de la mort d'Antoni Gaudí, la ciutat ha estat designada Capital Mundial de l'Arquitectura, reafirmant el seu paper com a referent internacional en creativitat, innovació i excel·lència arquitectònica. En aquest marc, la Junta Constructora de la Sagrada Família ha impulsat un ampli programa d'actes per difondre la figura i el llegat del genial arquitecte, i per retre homenatge a totes les generacions que han contribuït a fer possible la construcció del Temple.

En aquest context, la Basílica de la Sagrada Família serà l'escenari d'un seguit de conferències extraordinàries, que reuniran quatre figures de prestigi internacional, totes elles guardonades amb el Premi Pritzker, el màxim reconeixement mundial en l'àmbit de l'arquitectura. La seva presència a Barcelona, en un any tan significatiu, reforça la vocació de la ciutat com a punt de trobada global del pensament i la pràctica arquitectònica.

La Commemoració del centenari de la mort d'Antoni Gaudí vol ser una celebració compartida, oberta a la ciutadania i projectada des de Barcelona cap al món. El passat 10 de juny, vam celebrar l'acte central d'aquesta efemèride a la Basílica de la Sagrada Família, amb una missa solemne presidida pel Sant Pare Lleó XIV. Posteriorment, el Pontífex va beneir la Torre de Jesucrist, coronada enguany amb la creu i il·luminada per primera vegada. Aquesta fita, d'una profunditat simbòlica extraordinària, marca un abans i un després en la història del Temple.

La culminació de la Torre de Jesucrist és el resultat de la perseverança, el rigor i el treball constant de totes les persones que, al llarg de 144 anys, han fet avançar un projecte únic al món. Des de la dedicació de la Basílica al culte per part del Papa Benet XVI l'any 2010, les obres han progressat amb decisió fins a completar exteriorment les sis torres centrals: la de la Mare de Déu, les dels Evangelistes i, enguany, la de Jesucrist. Aquest assoliment situa la Basílica en la seva cota més alta i transforma, una vegada més, l'horitzó de Barcelona.

En aquest any de commemoració i celebració, la Sagrada Família esdevé un punt de trobada entre tradició i futur, entre la visió d'un geni i la tasca col·lectiva que l'ha fet possible. Avui, cent anys després de la mort d'Antoni Gaudí, podem afirmar amb satisfacció que som més a prop que mai de completar el seu somni.

Joan Trias de Bes

DR. ARQUITECTE

MEMBRE DEL PATRONAT DE LA JUNTA CONSTRUCTORA
DE LA SAGRADA FAMÍLIA

És un motiu de satisfacció presentar la publicació que recull les ponències de la conferència coral impartida el 27 de juny del 2026 a la nau central del temple de la Sagrada Família.

La conferència que recull aquest document s'ha d'entendre dins del programa d'esdeveniments organitzats amb motiu del centenari de la mort d'Antoni Gaudí. La finalització, el coronament i la benedicció papal de la torre de Jesucrist han constituït l'eix vertebrador de l'any commemoratiu de l'efemèride del 10 de juny del 1926.

En els paràgrafs següents es transcriu el breu discurs de presentació, si bé en la lectura del 27 de juny del 2026 (per motius obvis de simplificació de la ponència) queden omeses algunes cites i referències bibliogràfiques que completen aquests paràgrafs.

Excm. i Rvdm. Bisbe de la diòcesi de Barcelona, President del Patronat de la Junta Constructora, membres de la Junta Constructora de la Sagrada Família, Rvdm. Rector de la parròquia de la Sagrada Família, autoritats presents, degana del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, i membres de la junta de govern, companys arquitectes i acadèmics, senyores i senyors.

És un honor i un motiu de satisfacció, en representació de la Junta Constructora de la Sagrada Família, presentar aquest acte. Avui dia és un dia de celebració i agraïments.

En primer lloc, vull agrair la presència dels arquitectes que ens acompanyen avui i que han tingut la generositat d'acceptar la invitació a aquesta ponència coral. La trajectòria i les acreditacions dels ponents resulten gairebé innecessàries. No és possible desglossar-ne breument els múltiples reconeixements, fruit d'una dedicació a l'arquitectura tan excepcional com exemplar. N'hi hauria prou amb esmentar el guardó del Premi Pritzker atorgat a Kazuyo Sejima (compartit amb Ryue Nishizawa) el 2010, i a Carme Pigem, Rafael Aranda i Ramon Vilalta el 2017, per emmarcar el privilegi i la rellevància de les ponències de què avui presenciem.

Permeteu-me dir que, sens dubte, un dels reconeixements més grans per a un arquitecte és ser referent d'altres arquitectes. I, en aquest sentit, els quatre ponents que avui ens acompanyen han exercit i exerceixen una gran influència internacional a través de les obres que han realitzat durant dècades. Tots han transmès una manera personal de comprendre l'arquitectura. I, sobretot, han creat obres que congreguen les persones, construeixen comunitat i transmeten i generen emocions.

Aquest agraïment, com no podria ser altrament, s'estén a Jordi Faulí, company arquitecte, que ha dedicat la seva vida professional a la construcció del temple. Gràcies, Jordi, per dedicar-vos vitalment a una obra tan rellevant i universal.

Però també és un dia de celebració. Celebració, en aquest cas, de l'arquitectura. I és que l'arquitectura s'ha de celebrar quan aconsegueix l'excel·lència i la transcendència. I, sobretot, quan té la capacitat de congregar-nos un dia com avui.

De manera poètica i figurada podríem dir que estem convocats per Antoni Gaudí. Segons la tradició recollida per Bassegoda i Nonell, unes de les darreres

paraules pronunciades per Gaudí van ser dirigides al manyà Vicenç Villarrubias: «Vicenç, vine demà que farem coses boniques». ⁽¹⁾

Tot un epitafi en forma de convocatòria: un cant a la bellesa i a la congregació al seu voltant.

Byung-Chul Han, filòsof contemporani sud-coreà, en el seu assaig *La salvació de lo bello*, conclou que, davant del risc de confondre la bellesa amb l'efímer i plaent, el bell és el que ens vincula en el fons del nostre ésser, del nostre pensament i de la nostra manera de comprendre el món en què vivim. ⁽²⁾

Per a Gaudí, la bellesa adquireix una dimensió que entronca amb l'essencial ⁽³⁾. I els ponents que avui ens acompanyen han desenvolupat la seva feina des de la preocupació i la comprensió d'allò que és essencial.

Mereixeria un capítol monogràfic desenvolupar la comprensió de l'essencial en una obra arquitectònica. Des d'una concepció estructuralista, acceptem que tota tasca creativa és el resultat d'una acció propositiva. En aquest sentit, Wittgenstein afirma que «l'essencial és el que és comú a totes les proposicions que poden expressar el mateix sentit» ⁽⁴⁾. Així, determinarem que l'essencial en l'obra d'aquests arquitectes és allò que és comú al seu repertori. El que Enric Miralles va definir com a «obra contínua».

Kazuyo Sejima, juntament amb Ryue Nishizawa, ho ha practicat a través d'un procés que enllaça el diagrama amb la seva materialització. El diagrama, com a mecanisme projectual basat en l'evolució d'esquemes primigenis que, en un procés de manipulació intel·lectual, configuren espais que sorgeixen com a resultat d'una lògica de les interrelacions que les geometries ens descobreixen quan ens endinsem en les seves infinites possibili-

tats. Així, l'exploració amb cilindres, prismes i geometries aparentment senzilles proporciona una dialèctica generada per múltiples relacions: la contraposició formal, la interrelació entre volums de diferents dimensions, la fragmentació figurada, la seqüència de membranes o la fluïdesa intersticial són recursos freqüents; subjacent sempre entre aquests mecanismes, la comprensió del buit com a categoria fonamental de l'espai ⁽⁵⁾. En conseqüència, els diagrames propicien una materialitat substancialment abstracta, és a dir, neta i lleugera, que evita desprendre's de l'esquema conceptual que la precipita.

A RCR, l'essencial es manifesta com un principi tractor inherent. Es podria dir que és una alternativa a les declaracions d'«Ordre i Forma» ⁽⁶⁾ de Louis Kahn ⁽⁷⁾. A l'etapa de gestació del projecte, l'aigua moltes vegades ja és present sobre el paper, i el seu repertori constructiu aprofundeix en la possibilitat de la matèria com a element que bascula entre el que és substancial o evanescent. En revisar retrospectivament la seva obra, es constata la mirada persistent sobre les arrels geogràfiques i culturals que han configurat i modelat el seu pensament. Quan les visitem, es comprèn que l'obra és una prolongació d'un doble paisatge: un paisatge exterior, amb les seves preexistències naturals o urbanes, i un altre paisatge interior fruit de la seva mirada compartida i complementària. Si se'm permet, com un William Turner traslladat a l'arquitectura, en què l'espai mental dels arquitectes s'obre pas entre la realitat física aclaparadora.

Si gosem establir una correlació entre els nostres convidats a aquesta conferència coral, diria que comparteixen amb Gaudí una doble consciència: la primera, la funció fonamental de l'arquitectura com a generadora d'espais de congregació humana i social. I, la segona, la necessitat inexorable d'activar el binomi forma-matèria a través d'una recerca constant.

Caracteritza SANAA i RCR, juntament amb Gaudí, la permanent exploració de la relació que s'estableix entre el fet constructiu i l'expressió arquitectònica. Són trajectòries en constant evolució, mogudes per l'aspiració a allò sublim.

En aquest sentit, hi reconeixeríem, en tots tres, un recorregut comú cap a la «desmaterialització» com a categoria, segurament inexorable, quan l'espiritual es fa present en l'arquitectura.

En un sentit poètic, configurarien una tríada metafísica composta pels vectors d'espai, matèria i temps.

Sejima ho faria en un sentit topològic, aproximant la matèria al diagrama que origina l'enunciat del projecte.

RCR ho faria des de la fisicitat, explorant els límits evanescents de la matèria. Ho expliquen molt bé quan parlen d'«artificialitzar» la naturalesa o de «naturalitzar» l'artificial.

Gaudí contribuiria a aquesta tríada en una dimensió fenomenològica, en el trànsit traçat entre la morfogènesi, el simbolisme, la geometria descriptiva i la tradició constructiva mediterrània.

Avui només hem d'alçar la mirada cap a la nau que ens envolta per constatar i gaudir d'aquesta consciència o, cosa que és el mateix, per celebrar l'arquitectura.

Gràcies, una vegada més, per la vostra participació en aquesta ponència coral.

Barcelona, 27 de juny de 2026

NOTES I REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES:

(1) Joan Bassegoda i Nonell, (1989) *El gran Gaudí*. Barcelona: Editorial AUSA. Recull la tradició segons la qual, en acomiadar-se del manyà Vicenç Villarrubias a l'obra de la Sagrada Família, Gaudí li va dir: «Vicenç, vine demà que farem coses boniques».

(2) Byung-Chul Han. (2015). *La salvación de lo bello* (A. Ciria, Trad.). Barcelona: Herder Editorial.

(3) «Perquè un objecte sigui altament bell cal que res tingui superflu, sinó les condicions materials que el fan útil ... i d'aquí naixerà la forma general» (pàg. 41)

Gaudí, Antoni. *Escrits i documents*. Edició de Laura Mercader. Barcelona: Penya-segat, 2002.

(4) Wittgenstein, Ludwig. *Tractatus logico-philosophicus*. Traduït per Jacobo Muñoz i Isidoro Reguera. Madrid: Aliança Editorial, 2012. (postulat 3.334)

(5) «L'espai és aquell que mentrestant col·loca l'home modern d'una manera cada cop més tenaç davant el desafiament de la seva darrera possibilitat de domini? No responen les modernes arts figuratives a aquest mateix desafiament, en la mesura que s'entenen a si mateixes com una confrontació de l'espai?» (pàg. 15)

«En la corporeïtzació plàstica, el buit juga a la manera d'instituir que cerca i projecta llocs.» (pàg. 31)

Heidegger, Martin. *El arte y el espacio*. Traduït per Jesús Adrián Escudero. Barcelona: Herder Editorial, 2009.

(6) Kahn, Louis I. *Forma y diseño*. Buenos Aires: Nueva visión, 1984.

(7) «Jo mai no hauria pensat primer en els materials; jo pensaria en la naturalesa d'alguna cosa, em fixaria en quina classe d'institució seria. Però que encertat que és pensar en els materials. Que encertat que és haver descobert que el material inspira.»

Discurs «Address by Louis I. Kahn», pronunciat el 5 d'abril del 1966.

Jordi Faulí i Oller

BARCELONA, 30 DE SETEMBRE DEL 1959

Arquitecte (1992) i doctor en arquitectura (2008) amb la tesi doctoral *Composició i continuïtat en les columnes i voltes de les naus del temple expiatori de la Sagrada Família* (2009) per l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona (ETSAB).

Arquitecte director i coordinador de les obres del temple expiatori de la Sagrada Família des de l'octubre del 2012. Arquitecte adjunt de les obres del temple expiatori de la Sagrada Família des del 1993 fins al 2012, essent l'arquitecte director i coordinador Jordi Bonet i Armengol. Membre de l'Oficina Tècnica de la Sagrada Família des del 1990.

Acadèmic numerari de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi des del 2017, i membre numerari de l'Institut d'Estudis Catalans, adscrit a la Secció de Ciències i Tecnologia, des del 2017.

Premi Ciutat de Barcelona 2010 d'arquitectura i urbanisme, per l'execució de les naus de la Sagrada Família projectades per Gaudí, concedit conjuntament amb la resta de membres de la direcció facultativa de les obres.

L'any 2025 va fer la sessió inaugural del curs 2025-2026 de l'Ateneu Universitari Sant Pacià, amb el títol «L'arquitectura de Gaudí per a la Sagrada Família eleva l'esperit cap a Déu».

AUTOR DELS LLIBRES:

El templo de la Sagrada Familia. Editorial Palacios & Museos (tercera edició, 2023).

Petita història de la Sagrada Família. Barcelona: Editorial Mediterrània, 2010.

Les naus de la Sagrada Família. Els secrets arquitectònics d'una obra irrepètible. Editorial Mediterrània, 2014. Amb Ramon Espel, Mark Burry, Jordi Coll i Josep Gómez.

Article «Les claus de la construcció de les naus de la Sagrada Família», publicat al llibre *La Sagrada Família d'avui dia*. Barcelona: Editorial Lunwerg, 2010.

RCR Arquitectes

RAFAEL ARANDA, CARME PIGEM I RAMON VILALTA

Rafael Aranda, Carme Pigem i Ramon Vilalta són arquitectes des de l'any 1987 i des de 1988 treballen junts, com a RCR ARQUITECTES, a la seva ciutat natal d'Olot. Són Premi Pritzker 2017, Premi Nacional de Cultura d'Arquitectura 2005 de la Generalitat de Catalunya, Chevalier i Officier de l'ordre des arts et des lettres 2008 i 2014 de la République Française, Membres honorífics del American Institute of Architecture 2010, Membres honorífics del Royal Institute of British Architects 2012, Medalla d'Or de l'Académie d'Architecture Française 2015, Medalla de la ciutat d'Olot 2017, Medalla d'Or de la Generalitat de Catalunya 2018, Membres Estrangers de l'Académie d'Architecture Française 2019, Doctor Honoris Causa per la Universidad Nacional de Córdoba, Argentina 2025 i Col·legiats d'Honor del Colegio Oficial de Arquitectos de Cádiz 2025. Des del 2020 formen part de la col·lecció permanent del Centre Pompidou.

Des de l'any 1989 són arquitectes assessors del Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa i han estat professors d'urbanisme i arquitectura del paisatge (1989-2001, Vilalta) i de Projectes (1992-2004, Pigem), i han escrit assajos sobre arquitectura i paisatge. Actualment convoquen i dirigeixen des del 2008 un Workshop Internacional d'estiu en el seu estudi ubicat a la seu de l'antiga foneria Barberí, des de la seva estructura de laboratori RCR LAB·A. El 2013 funden la fundació RCR BUNKA per estimular la valoració per l'arquitectura, el paisatge, les arts i la cultura.

Han guanyat diferents concursos internacionals i nacionals, i han rebut distincions a l'obra entre les que destaquen Premi d'Arquitectura Espanyola Internacional 2015 pel Museu Soulagés, Premi Internacional 2011 "Belgian

Building Awards”, deu premis FAD i una obra finalista i quatre seleccionades als premis de la Unió Europea Mies van der Rohe.

Han participat en exposicions internacionals i monogràfiques com (RCR arquitectes Creativitat compartida) al Palau Robert de Barcelona, al Museu ICO de Madrid i al Palacio de Miramar de San Sebastián, (The Intangible Tangible) a la House of Art de Ceske Budejovice, (RCR Dream and Nature) a la Biennal de Venècia, (Geography of Dreams) a la Toto Gallery Ma de Tòquio, (RCR arquitectes. ICI et ailleurs, la matière et le temps) al Museu Soulages de Rodez i (RCR arquitectes. Arrels i ales) al Museu de la Garrotxa. La seva obra ha estat publicada en diferents monografies en revistes de renom com El Croquis, núm. 115/116, núm. 138, núm. 162, núm. 190, núm. 228 i recull 1998-2012 de Madrid; AV núm. 137, núm. 175, de Madrid; A+U núm. 542, núm. 549, de Japó i el llibre “RCR Aranda Pigem Vilalta Arquitectes. Entre la abstracción y la naturaleza” de Gustavo Gili, Barcelona. També difosa a través de nombroses conferències impartides.

La seva obra, començada a Catalunya, s’ha estès per diferents països i continents.

Kazuyo Sejima

HITACHI, 29 D'OCTUBRE DE 1956

Nascuda a Ibaraki, al Japó, Kazuyo Sejima es va graduar a la Universitat de Dones del Japó l'any 1981. El 1987 va obrir el seu propi estudi a Tòquio i, el 1995, va fundar SANAA amb Ryue Nishizawa. Les seves obres en solitari inclouen House in Plum Grove, Inujima Art House Project i el Campus Mejiro de la Universitat de Dones del Japó. Les principals obres de SANAA inclouen el 21st Century Museum of Contemporary Art a Kanazawa, el Rolex Learning Center, el Louvre-Lens Museum, Grace Farms, el nou campus urbà de la Universitat Bocconi, La Samaritaine, l'edifici Naala Badu de l'Art Gallery of New South Wales i l'Anabuki Arena Kagawa. El 2010, Kazuyo Sejima va ser la comissària de la 12a Exposició Internacional d'Arquitectura a la Biennal de Venècia. Entre els seus reconeixements destaquen el Japan Architecture Award, el Lleó d'Or de la Biennal de Venècia, el Premi Rolf Schock en la categoria d'arts visuals, el Premi Pritzker d'Arquitectura, el nomenament com a *Officier* de l'Ordre des Arts et des Lettres, el Prix d'architecture de l'Équerre d'argent, la Medalla amb Galó Morrat, la Medalla Thomas Jefferson, el Praemium Imperiale i la Royal Gold Medal 2025 atorgada pel Royal Institute of British Architects. Actualment és professora a la Universitat Politècnica de Milà, professora visitant a la Universitat de Dones del Japó i a la Universitat d'Arts d'Osaka, professora emèrita a la Universitat Nacional de Yokohama i directora del Museu Metropolità d'Art Teien de Tòquio.

L'ESPAI LITÚRGIC D'ANTONI GAUDÍ

Jordi Faulí i Oller

Fa cent anys que la Sagrada Família es construeix sense Gaudí, el qual la va concebre com a expressió arquitectònica de la fe cristiana. Perquè fos possible la continuació de la construcció, hi va treballar durant quaranta-tres anys, els darrers dotze de forma exclusiva. Durant aquests anys, va elaborar el projecte per al futur de la Sagrada Família, de forma que pogués ser seguit i construït pels seus successors, molts dels quals havien estat col·laboradors seus. I així ha estat, amb l'aportació dels artistes i de les tecnologies estructurals i constructives de cada moment.

Quan Antoni Gaudí va acabar la maqueta a escala 1:10 de la nau principal, on som ara, va expressar: «“Estic satisfet de la darrera maqueta de les naus del Temple, però em contraria no poder-ne realitzar un tram complet i em lamento com da Vinci: Quines coses tan belles que faria si hi hagués mitjans!”»

Havia acabat la tercera versió de les naus. L'estructura de la primera es resol·lia amb arcs catenaris i la de la segona seguia els criteris del model polifuncular que va realitzar per a l'església de la Colònia Güell. Finalment va arribar a la solució d'arbres estructurals, amb columnes inclinades que es ramifiquen, calculades amb estàtica gràfica. En suportar els arbres estructurals tot el pes de l'edifici, les façanes de les naus s'omplen d'entrades de llum i tres-centes lluernes s'obren a les voltes entre les columnes. Les finestres i lluernes són hiperboloides que recullen tota la claror solar i la difonen a l'interior a través dels vitralls i dels difusors a les voltes. La llum ho omple tot! A les façanes, les formes estrellades dels hiperboloides creen formes palpitants. A les voltes, els hiperboloides de les lluernes s'enllacen entre ells amb paraboloides, per donar continuïtat a les voltes i deixar fluir la llum.

Per donar forma als arbres estructurals, Gaudí va projectar una columna nova en la història de l'arquitectura, síntesi de les columnes històriques. Les columnes parteixen de diferents polígons i tendeixen a convertir-se en un cercle, gràcies a la intersecció de girs helicoidals inversos. S'enllacen les unes amb les altres amb continuïtat formal.

Gaudí va generar tota la maqueta a partir de la geometria, seguint un mètode de composició que definia la formació dels arbres, els finestrals, les voltes i les baranes. Així comunicava el projecte als seus successors, perquè apliquessin aquest mètode a altres zones, com ara el creuer i l'absis, seguint els seus dibuixos generals. Així, el conjunt de l'església és harmònic: unes mateixes estructures i formes ho omplen tot, tal com les formes naturals s'estenen a nous hàbitats.

Gaudí va expressar la seva satisfacció per la darrera versió de la nau perquè sabia que, un cop construïda, tota persona que hi entrés se sentiria estimada i acollida i convidada a elevar-se (tal com ho suggereix la visió exterior de les divuit torres), a estimar, a sentir la transcendència, a pregar i a ser a prop de Déu. Un espai unitari, dirigit a l'altar, i adient per a la celebració eucarística.

Les torres de l'exterior s'elevan amb continuïtat cap amunt com mai no havien fet les torres d'una catedral i els gablets dels tres portals de la façana del Naixement assoleixen una gran alçària i esveltesa. Les tres façanes expliquen el seu significat amb l'art i amb la forma de la mateixa arquitectura, com mai no s'havia vist abans. L'arquitectura parla, eleva, expressa.

En aquest interior generat per estructures arborescents i figures geomètriques sentim qualitats que percebem en un bosc. La llum ho inunda tot, per

dalt, pels laterals, sense ombres. Copsem la continuïtat entre els elements i la lleugeresa, la serenor i la calma impregnen l'espai.

La conferència d'avui em porta a la memòria l'extraordinària dissertació que ens va oferir aquí mateix l'arquitecte japonès Toyo Ito, també Premi Pritzker, el novembre del 2007. Quan va pujar a les bastides per contemplar des d'allà les voltes de la nau central va expressar la seva admiració per la manera com Gaudí aconseguia de crear natura amb la geometria.

És sota les voltes construïdes a partir de la maqueta de Gaudí que avui tenim el goig de rebre quatre arquitectes guardonats amb el Premi Pritzker, sovint anomenat el «Nobel de l'Arquitectura». Els presenta el doctor en arquitectura Juan Trias de Bes, membre del Patronat de la Junta Constructora de la Sagrada Família.

ANTONI GAUDÍ I LA SAGRADA FAMÍLIA. COMPARTIR

RCR Arquitectes

—«Demà veniu d'hora, que farem coses molt boniques»

Així era el comiat, dia rere dia, d'Antoni Gaudí als seus col·laboradors: «Sí, fins demà, que farem coses maques!».

Perquè «el treball és fruit de la col·laboració, i aquesta només pot basar-se en l'amor; per això és indispensable separar els qui són un llevat d'odi»⁽²⁰³⁾.

Perquè «no hi ha ningú inútil, i al qui mana li cal conèixer les possibilitats del servidor»⁽²³³⁾.

Perquè «la paciència consisteix a esperar, no passivament, sinó treballant amb persistència, encara que la solució no es vegi a prop»⁽²⁴⁹⁾.

Per això «he cansat molt els qui han treballat amb mi, procurant sempre millorar les coses, però no les he donades com a bones fins que m'he convençut que ja no les podia perfeccionar»⁽²⁵³⁾.

Atès que «l'arquitecte és el constructor humà»⁽⁷⁵⁾, «ha de saber aprofitar el que saben fer i el que poden fer els operaris. S'ha d'aprofitar la qualitat preeminent de cadascú. Això és: integrar, sumar tots els esforços i donar-los la mà quan s'encallin; així treballen a gust i amb la seguretat que dona la plena confiança en l'organitzador. A més, cal recordar que no hi ha ningú inútil, tothom serveix (si bé no tothom amb la mateixa capacitat); la qüestió és trobar per a què serveix cadascú»⁽²⁰¹⁾.

Perquè «arquitecte també vol dir ‘cap dels obrers’, el qui dirigeix els treballs i, com a tal, és un governant en el més alt sentit de la paraula»⁽⁵²⁾.

Aquest seguit de frases d'Antoni Gaudí sobre l'arquitectura, la construcció i les qualitats de l'home, transcrits pels seus deixebles, parlen d'una manera molt clara de tres idees fonamentals. En primer lloc, de l'esforç d'un grup de persones: «Els homes s'amiden més per la voluntat que per l'enteniment»⁽²⁵⁰⁾. En segon lloc, del seu desig de fer bé les coses: «Per fer les coses bé cal: primer, l'amor a elles; segon, la tècnica»⁽²⁵¹⁾. I, finalment, de la importància d'un bon lideratge: «El superior ha de donar-los mitjans per a l'execució de les seves ordres suplint el que els manqui»⁽²⁶⁵⁾. I nosaltres entenem que és en aquests tres conceptes, l'esforç, l'amor pel que es fa i el bon lideratge, on rau la clau del fet que avui, cent anys després de la mort d'Antoni Gaudí i Cornet, podem estar sota aquesta natura feta de pedra que ell va idear, esbossar, assajar, teoritzar i començar a construir com a temple de la Sagrada Família.

El fet de compartir va més enllà del temps. Si Gaudí va donar continuïtat a les bases prèvies de Francisco de Paula del Villar y Lozano, després de la seva mort han estat Domènec Sugrañes i Gras, Francesc de Paula Quintana i Vidal, Isidre Puig i Boada, Lluís Bonet i Garí, Francesc de Paula Cardoner i Blanch, Jordi Bonet i Armengol i, actualment, Jordi Faulí i Oller els set arquitectes que, juntament amb els seus col·laboradors, han donat continuïtat a l'obra de Gaudí i encara continuen fent-ho.

Juntament amb els arquitectes, hi treballen molts altres oficis: escultors, picapedrers, vidriers, serrallers, obrers, fusters, etc. És art i artesanía alhora. Una combinació molt catalana, ben pròpia d'aquí.

El sol ponent projecta
les rosasses sobre
l'intradós de les voltes
de la cantoria

Per descomptat, l'esforç de Gaudí, per si sol, no hauria estat suficient si el poble no hagués contribuït a alçar el temple expiatori amb la seva voluntat. Primer van ser desenes de persones; després, centenars; més tard, milers, que han compartit any rere any l'entusiasme pel monument, pel temple, per l'espai, per la creació.

Així ho expressava el mateix Gaudí: «El Temple creix a poc a poc, però això ha passat sempre i en totes les coses que han de tenir llarga vida, les quals solen tenir interrupcions»⁽³³⁶⁾, ja que «no voldria acabar l'obra jo, perquè no convindria. Una obra així ha de ser filla d'una llarga època, com més llarga millor. S'ha de conservar sempre l'esperit del monument, però la seva vida ha de dependre de les generacions que se la transmetin i amb les quals viu i s'encarna»⁽³⁴¹⁾.

Com dèiem, el fet de compartir no passa només per un fet sincrònic. Els prop de cinc milions de persones que ara visiten el temple cada any així ho testimonien. Gràcies a elles, la Sagrada Família és avui el cinquè monument més visitat d'Europa, només darrere de la Torre Eiffel, el Museu del Louvre, el Coliseu de Roma i la Basílica de Sant Pere. Alhora, se situa per davant de monuments tan emblemàtics com la catedral de Notre-Dame de París, l'Acròpolis d'Atenes, el palau de Versalles, el Big Ben de Londres i l'Alhambra de Granada.

Seria interessant preguntar-se d'on prové la capacitat d'atracció del temple de la Sagrada Família. Què és el que captiva tants visitants?

És Gaudí? És el temple mateix? És el fet que, des del 2005, la façana del Naixement i la cripta formen part del Patrimoni Mundial de la UNESCO?

O és, potser, la possibilitat d'experimentar avui una realitat que pertanyia al passat? Centúries per construir grans temples en un moment en què, contràriament, vivim els fets d'una manera molt immediata.

Segurament la resposta és múltiple i el magnetisme que genera és també compartit. Els fets tan excepcionals no tenen una sola causa, sinó que en tenen moltes.

Sentir que la contribució personal ajuda a fer, continuar, avançar i completar el temple genera un sentiment de pertinença que no es pot ignorar i que impulsa la participació, acompanyada d'un neguit positiu: «El veuré acabat?».

Tanmateix, ja és un espai de culte: la capella de Sant Josep de la cripta des del 1885, i el conjunt de la Basílica des del 2010, quan va ser consagrada pel Papa Benet XVI.

Ja han passat cent quaranta-quatre anys des que el 19 de març del 1882, diada de Sant Josep, es va col·locar la primera pedra, i cent quaranta-tres des que Antoni Gaudí va acceptar l'encàrrec de construir el temple, al qual va dedicar quaranta-tres anys de la seva vida. Els dotze últims, de manera exclusiva.

I per què el dia de Sant Josep?

Perquè l'impulsor del projecte va ser Josep Maria Bocabella i Verdager, llibreter i filantrop que va fundar l'Associació Josefina i la revista *El Propagador de la Devoción a San José*, que encara avui s'edita amb el nom de *Temple*, inspirada en la revista homònima que editava el pare Joseph Huquet a Sainte-Foy de Dijon, a França.

Després de veure la pintura *Fugida d'Egipte* al monestir de Montserrat i de tornar de visitar, a Roma, l'església de Santa Maria de Loreto (edificada pel *Pietós Sodalici de Forners* el segle XVI), Bocabella va prendre la decisió d'iniciar a Barcelona un temple expiatori dedicat a la Sagrada Família. Per això, el 31 de desembre del 1881 va comprar uns terrenys en una illa de l'Eixample Cerdà que, en haver estat destinada inicialment a la construcció d'un hipòdrom, tenia unes dimensions superiors a les habituals. Així disposava de l'espai necessari per edificar-hi el temple.

La ciutat de Barcelona comparteix molt amb la Sagrada Família, i aquesta amb la ciutat.

Barcelona dona l'alçària al temple, 172,5 metres, quatre metres i mig per sota de Montjuïc, «perquè l'home mai estarà per sobre de la naturalesa», i esdevé el temple més alt del món, per sobre de la catedral d'Ulm d'Alemanya, amb els seus 161,5 metres.

També comparteix amb Barcelona la llum del Mediterrani, una llum que ho fa brillar tot i gràcies a la qual el blau gairebé deixa de ser un color fred per esdevenir un color càlid.

El temple s'inscriu dins la trama de l'Eixample Cerdà, que defineix l'estructura de la ciutat. Per no trencar-ne la malla, l'accés al temple es resol per sobre del carrer (curiosament anomenat «Mallorca», com si calgués crear un pont per salvar la mar) i connecta amb l'illa següent, entre els carrers de la Marina i de Sardenya.

Al seu torn, el temple comparteix el seu perfil amb la ciutat, dona l'alçària màxima a les edificacions de Barcelona, en marca el sostre perquè no la poden superar, i es converteix en un reclam, en un símbol que dona identitat a la ciutat.

També és remarcable que el conjunt prengui una silueta de muntanya, o fins i tot de castell, una massa de persones que fan possible alçar una torre humana. Aquesta imatge, de ben segur coneguda per Gaudí, nascut a les comarques tarragonines, és un exemple excels d'esforç compartit.

I així arribem al sentit profund del fet de compartir, vist des d'angles diferents. Si compartir és conversar, la capacitat de deixar el jo en un segon terme, de donar, de ser receptiu i de diluir-se en el conjunt, convindrem que compartir hauria de ser d'una gran contemporaneïtat. Si el fet de compartir

apunta cap a una visió més col·lectiva, basada en el sentit de la responsabilitat i del deure, enfront de l'individualisme, més centrat en els drets i les llibertats, pot ajudar-nos a reforçar aquells valors que contribueixen al bé comú i a la cohesió de la comunitat.

Hem començat parlant del fet humà de compartir, des dels ideadors i creadors fins a tots aquells que hi contribueixen, per arribar als que en gaudeixen, així com a la ciutat mateixa.

Hem continuat amb el fet de compartir amb la natura, en què la pedra adopta formes, estructures i processos de creixement naturals, mentre que la llum confereix a l'espai la seva capacitat de transcendència.

I arribem finalment a la conclusió que l'espai resultant de la combinació d'aquestes dues matèries, pedra i llum, amb relacions de presència i absència, de buit i ple, de forma i figura, és un espai de temple, públic i comunitari, per ser compartit, d'abast mundial i amb múltiples capes de significat.

*Les abreviatures són les que figuren al llibre d'Isidre Puig-Boada *El pensament de Gaudí*, editat per La Gaya Ciència a Barcelona, 1981.

NATURA, MATERIALITAT I EXPERIÈNCIA SENSORIAL

RCR Arquitectes

La relació entre natura, materialitat i experiència sensorial, constitueix un dels eixos fonamentals per comprendre tant l'obra d'Antoni Gaudí com la seva vigència en l'arquitectura contemporània. Gaudí no només anticipa preocupacions actuals, sinó que les porta a un nivell profundament innovador.

Antoni Gaudí reflexiona sobre la relació entre l'art, la veritat i la natura en diversos textos i declaracions: “La Bellesa és la resplendor de la Veritat; com que l'Art és Bellesa, sense Veritat no hi ha Art. Per trobar la Veritat s'han de conèixer bé els éssers de la Creació”. En coherència amb aquest pensament, el mateix Gaudí afirma que troba en la Natura la seva principal font d'inspiració i renovació artística: “Els qui cerquen les lleis de la Naturalesa per a conformar-hi noves obres col·laboren amb el Creador; els copistes no col·laboren. Per això l'originalitat consisteix a tornar a l'origen”. Així mateix, insisteix que “tornar a l'origen és projectar l'esperit de l'home sobre la Natura, perquè aquesta quedi infosa en les seves obres”, i es defineix dins d'una tradició mediterrània en què la plasticitat dels volums harmònics, de la modulació i del color expressa l'equilibri entre el sentiment i la lògica, segons explicava Gaudí.

La Natura, que Gaudí l'anomena sempre com “la meva mestra” s'entén com un principi generador de la forma, l'estructura i el significat de l'arquitectura. La seva obra es basa en la comprensió de les lleis internes del món natural, fet que li permet generar formes que no només evoquen la natura, sinó que funcionen com ella. A la Natura troba les bases essencials dels

elements arquitectònics. Aquesta concepció integral el situa com un precedent clau de moltes de les inquietuds actuals, malgrat que el seu nivell de síntesi no sigui fàcil d'assolir. No es tracta d'imitar formes orgàniques de manera superficial, sinó de comprendre els sistemes estructurals que les regeixen. L'ús de geometries com la catenària o els hiperboloides respon a principis físics observats a la natura, permetent desenvolupar solucions constructives eficients i coherents. “És la forma que la Natura prodiga en el coll de les muntanyes, en els embrancaments, en les commissures dels éssers vivents,...”. Aquest enfocament es manifesta de manera molt clara aquí, a la Sagrada Família, on les columnes es ramifiquen com arbres, configurant un espai interior que evoca un bosc. Aquí, estructura, forma i simbolisme convergeixen en una unitat indivisible per provocar emoció.

La materialitat en Gaudí reforça aquesta relació amb la natura. Cada material s'utilitza d'acord amb les seves propietats específiques, revelant la seva honestat constructiva, la seva veritat. La pedra, el ferro o la ceràmica no només compleixen la seva funció estructural, sinó que aporten qualitats sensorials que enriqueixen l'experiència espacial. Per exemple, l'ús del trencadís, visible en diferents obres de Gaudí, introdueix una dimensió experimental i sostenible en incorporar fragments reciclats en composicions vibrants i reflexants que dialoguen amb l'entorn. La matèria no és només un revestiment, sinó un mitjà expressiu que connecta el construït amb el natural. Recordem l'espai de la Cripta de la Colònia Güell, precedent de molts dels conceptes que trobem aquí, a la Sagrada Família, amb els seus pilars inclinats i de formes irregulars adaptant-se a les càrregues reals, conformatos amb grans pedres de basalt extretes directament de la cantera, connectant una altra vegada amb la creació natural.

Els seus espais són dinàmics i plens de llum, color i simbolisme, aconseguint una atmosfera narrativa i, a vegades, dramàtica, que crea una experiència que

embolcalla la persona, com per exemple a la Casa Batlló, on tots els espais i tots els elements evocuen un món marí amb formes fluïdes, colors blaus i sensació d'estar immers sota l'aigua.

El veritable valor de Gaudí no resideix únicament en la seva originalitat formal, sinó en haver aconseguit una integració profunda entre les lleis de la natura, la lògica constructiva i l'experiència sensorial.

Aquesta integració total entre natura, materialitat i experiència sensorial representa un ideal que, en l'arquitectura contemporània, es troba des d'altres aproximacions.

Hi ha línies de treball que reinterpreten la relació amb la natura a través de l'abstracció, reduint-la a elements essencials com la llum, l'aigua o el buit. En aquests casos, la natura es manifesta mitjançant elements intangibles que estructuren l'experiència de l'espai. A diferència de Gaudí, aquesta aproximació no busca reproduir les lògiques formals de la natura, sinó establir un diàleg contemplatiu amb ella mitjançant la reducció de mitjans i l'ús mínim de materials, convertint-los en elements gairebé abstractes. Així s'aconsegueixen atmosferes de gran puresa i control, basades en la geometria i la llum.

Altres aproximacions estableixen una relació profundament sensorial amb l'entorn, on la natura s'experimenta físicament a través dels materials. Aquests es seleccionen per la seva capacitat sensorial, emfatitzant-ne la textura, el color, la temperatura o el so. L'arquitectura es construeix a partir de l'experiència física dels materials i la llum, generant atmosferes que evocuen la natura sense necessitat de representar-la formalment, i on la percepció corporal de la persona és essencial. Aquesta aproximació coincideix amb Gaudí en la importància atorgada a la matèria, però difereix en el llenguatge, més contingut i abstracte.

I fins i tot hi han altres aproximacions en que la natura s'entén com un procés dinàmic que es tradueix en recorreguts fragmentats i geometries complexes. Mitjançant una gran diversitat de materials utilitzats de forma experimental, es generen composicions fragmentades i inestables, marcades pel moviment i la tensió, creant atmosferes expressives de gran dinamisme.

Una altra línia de treball, molt més propera a nosaltres, busca no representar la natura de forma directa ni traduir les seves geometries en estructures, com fa Antoni Gaudí, però sí que intenta donar una resposta el màxim d'arrelada al seu context. Sorgeixen projectes que no imiten la natura, sinó que l'enquadren, la filtren i la intensifiquen a través de recorreguts i relacions visuals.

La materialitat hi adquireix un paper essencial, igual que en Gaudí, però amb una lògica diferent. En Gaudí, els materials són múltiples, amb gran riquesa plàstica i colorista; en canvi, es pot treballar amb una forta reducció i control del material, utilitzant elements essencials tractats amb la màxima austeritat i explorant els diferents registres que pot tenir un mateix material, com per exemple l'acer o el formigó.

Intenta treballar des de l'abstracció i l'atmosfera, generant espais silenciosos i contemplatius, on la natura i el material, la llum i l'ombra s'experimenten de manera sensorial, amb la voluntat que l'arquitectura es converteixi en una experiència global per a la persona.

Més enllà de les diferències formals, aquesta riquesa i diversitat de l'arquitectura, des del modernisme fins a la contemporaneïtat, coincideixen en allò més fonamental: la voluntat de crear una arquitectura profundament connectada amb les lleis de la natura i amb l'experiència sensorial de les persones.

SAGRADA FAMÍLIA. TRANSCENDÈNCIA

RCR Arquitectes

El desenvolupament profund d'una tasca o disciplina com l'arquitectura, i especialment d'una obra com la Sagrada Família, pot portar a l'experiència de Déu?

És evident que les superfícies poden ser vistes amb facilitat, però les profunditats solament les podem interpretar. Permeteu-nos l'atreuiment de transmetre la nostra visió.

Voldríem fer-ho a través de tres punts essencials que sintetitzen la cosmologia que compartim:

La cosmologia, com a ciència global, sempre està present en una part dels nostres pensaments amb una pretesa voluntat de comprensió global, perquè ens genera pau i un impuls difícil d'explicar.

Tot i cercar una suposada veritat, hem de reconèixer l'existència de més d'un tipus de veritat. De fet, podríem dir que l'única veritat és l'actitud constant de buscar-la, malgrat no trobar-la mai del tot.

La Unitat Creadora, l'Esperit, la Vacuïtat..., l'últim substrat metafísic, la potencialitat pura, el Tao, Déu..., l'Alè.

Són només algunes de les moltes maneres d'anomenar el gran misteri.

D'ara endavant ens hi referirem com a Alè, com a impuls, com a signe de vida, i voldríem reflexionar-hi i apropar-nos-hi a través de tres enunciats:

1. En essència, tot és solament evolució de l'Alè.
2. El camí de la consciència.
3. La vida com a experiència.

En essència, tot és solament evolució de l'Alè

De la vacuïtat més complexa i desconeguda n'ergeix tot el món manifestat.

L'evolució d'aquest món manifestat és un procés que constitueix un camí transcendent que incorpora allò que era anteriorment (transcendència i inclusió) i hi afegeix components insòlitàment nous, com la sorprenent capacitat que té l'evolució d'anar més enllà d'on es trobava i de desplegar-se amb discontinuïtats i salts d'emergència creativa.

El curs d'aquesta evolució no deixa de ser el desplegament de l'Alè, des de la vacuïtat fins a la generació de la matèria; des de la matèria fins a la vida i la ment, i, amb l'emergència de la ment, fins a l'evolució de la consciència. L'Alè és l'impuls, la creativitat de complexitat creixent, la vida, la fluïdesa, la naturalitat, l'espontaneïtat. És el tot.

Gaudí és plenament sabedor de l'impuls de l'Alè. Cèsar Martinell posa les paraules en boca de Gaudí parlant d'aquest temple i ens parla dels llaços amb l'harmonia universal, i ens diu que «va explicar la convergència cap a la unitat suprema que regeix els destins de l'univers».

En essència, tot és evolució de l'Alè, i en nosaltres l'evolució de la consciència ens ho revela, tot ve de l'origen, tot és el mateix, tot és l'Alè!

El camí de la consciència

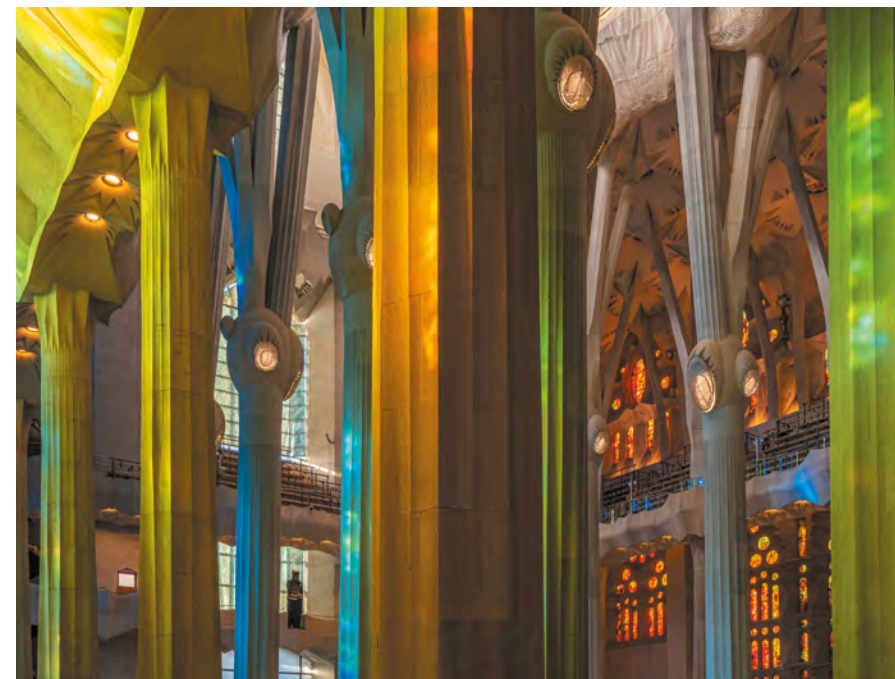
El camí del desenvolupament humà és un camí semblant al procés evolutiu general de la terra i l'univers, i és també el camí de l'evolució de la consciència.

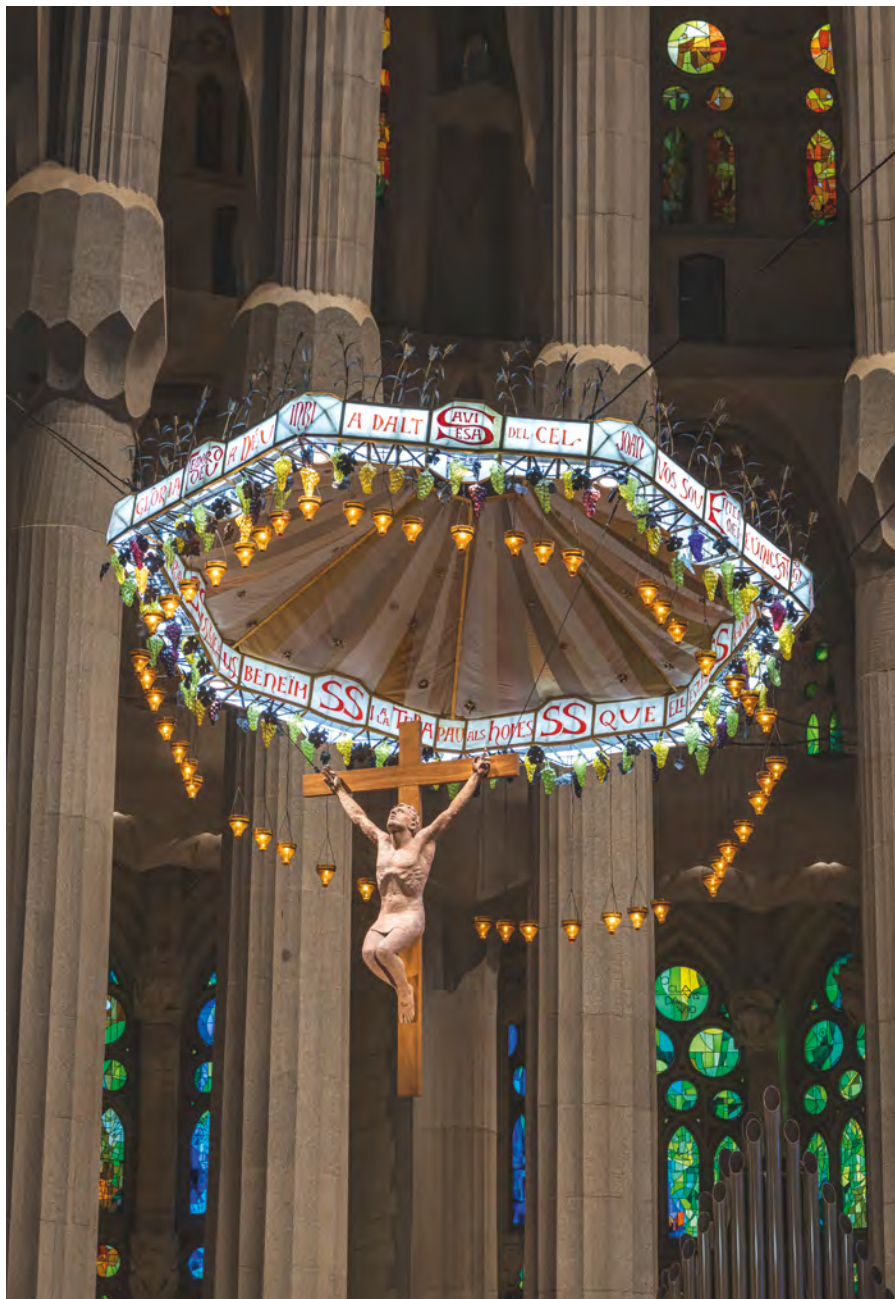
Els savis ens diuen que aquest camí d'evolució creixent esdevé invers al de la multiplicitat. La consciència és un camí ascendent de nivells successius

fins a la vacuïtat, en què totes les formes esdevenen il·lusòries i la saviesa és el camí de tornada a l'origen, a l'Alè. És la revelació que l'Alè és el tot i està en tot.

A mesura que la profunditat augmenta, la consciència també es desperta i es desenvolupa cada vegada més. Consciència i profunditat són la mateixa cosa.

El xaman, el iogui, el sant i el savi són les persones que, en les diferents èpoques, estan per davant en consciència del seu temps; tenir una percepció àmplia és quelcom excepcional i infreqüent, i demana tanta profunditat que poques persones l'assoleixen. Com ens diu Ken Wilber, «com més gran és la profunditat de la consciència, més reduït és el nombre de persones».

El Crist i el
baldaquí sobre
l'altar major

A cada nivell de consciència hi ha una percepció del món diferent, sobre si mateix i sobre els altres.

Xavier Zubiri ens diu: «La realitat no és sinònim de les coses existents, sinó que és el present en la percepció personal».

Sabem que Gaudí, després de diferents períodes d'indiferència, inseguretat i també de crisi, al voltant dels quaranta anys, tenia una pietat fervorosa i unes conviccions religioses fortament arrelades.

I és en aquest camí de convicció i de creixement de la consciència on poden tenir lloc experiències espirituals en qualsevol etapa del procés de desenvolupament, experiències que permeten apreciar més profunditat, però que requereixen un procés de creixement i maduració per poder arrelar.

Gaudí, en iniciar la Sagrada Família, es va endinsar en la lectura espiritual i va adoptar una vida gairebé monàstica, en què el treball i la construcció es van convertir en un acte de fe i d'oració. Practicava un camí constant de creixement de consciència.

Quan, en aquest camí de creixement, s'abandona l'ascensió de nivells, segons Ken Wilber, s'entra en la vacuïtat: dins i fora, subjecte i objecte perden el seu significat. Ja no s'observa el món ni es contempla l'univers: hom esdevé univers.

La vida com a experiència

Per a nosaltres, el més important de la fe no és solament una adhesió intel·lectual a unes suposades veritats, sinó el camí d'experiència íntima amb l'Alè.

El trobament dels humans amb l'Alè implica, i consisteix en, l'experiència personal.

L'etimologia ens ajuda a comprendre millor el concepte: el verb llatí *ex-per-iri* significa 'explorar viatjant', conèixer quelcom no simplement per haver-ne sentit a parlar, sinó per haver-lo cercat i haver-hi estat en contacte vital, mitjançant una relació viscuda, amb encerts i fracassos, travessant dificultats.

Segons Zubiri, «*experiència* significa quelcom adquirit en el curs real i efectiu de la vida», i santa Teresa escriu: «Això, per experiència, és un altre negoci que solament pensar-ho o creure-ho».

Gaudí ens diu: «». “Esperar que les coses ploquin sense que nosaltres fem tot allò que està al nostre abast son boberías”, com diu Santa Teresa.

El que ens diuen expressa nivells de relació amb la realitat, pensar, creure i experimentar.

Pensar o creure sovint és una adhesió a una suposada veritat o a una autoritat; l'experiència, en canvi, és un coneixement directe que porta a la comprensió.

Quasi ningú no pot transmetre res als altres: la comprensió ve de la pròpia experiència i del propi creixement. És en aquest creixement que podem experimentar que formem part del tot, que som el tot.

En la seva etapa més ascètica, Gaudí radicalitza l'austeritat en el menjar i el vestir, i viu aquesta experiència amb tot el seu ésser. Ens diu: «La mortificació del cos és l'alegria de l'esperit...», «la mortificació convé tant al cos com a l'ànima, passar calor a l'estiu i fred a l'hivern. Cal menjar només per no morir».

Aquesta vida radical, experienciada, viscuda com a creient, amb gran de-

voció i entrega total a l'obra del temple, probablement el va portar primer a espais de claror en la consciència i creixement espiritual, i finalment a l'experiència mística.

Edward Schillebeeckx diu: «Déu es dona a conèixer en i a través d'experiències humanes».

I Werner Heisenberg, físic guardonat amb el Nobel pels seus treballs de física quàntica, escriu: «El primer glop de la copa de la ciència et tornarà ateu, però en el fons d'aquesta copa t'espera Déu».

Compartim especialment les paraules de Xavier Zubiri: «L'experiència de Déu no és una experiència al marge del que és la vida quotidiana: caminar, menjar, plorar, tenir fills... No és experiència al marge d'això, sinó justament la manera d'experienciar tot això, la condició divina en què l'home consisteix». I afegeix: «Transcendir no significa estar més enllà de les coses, perquè, per contra, Déu està formalment i intrínsecament en elles... I això és l'essencial de la transcendència divina: no és ser “transcendent a les coses”, sinó ser “transcendent en les coses mateixes”».

De la Sagrada Família voldríem ressaltar:

La seva verticalitat, que expressa aquest camí evolutiu i ascendent; un camí que glorifica la unitat, no la multiplicitat; la vacuïtat, no la forma; el cel, no la terra.

És l'expressió d'una síntesi holística i cosmològica, d'aquest procés evolutiu de l'esperit, la matèria, la vida, la ment i la consciència, com una sola realitat feta arquitectura.

Aspira a ser una arquitectura sacra, totalitzadora, transcendent, que busca la relació amb l'univers, i amb el diví, amb una forta càrrega simbòlica única a escala global; és l'expressió de la mateixa experiència de devoció traslladada a l'obra.

Amb la Sagrada Família trobem la màxima intensitat del seu saber. Esdevé una obra pont entre terra i cel que parla per si mateixa, amb la seva capaci-

tat d'atemporalitat, transcendència i misteri, difícilment abastable sense una experiència profunda, una experiència des de l'interior, des de Déu. Aquesta experiència traspua a través de l'arquitectura i amara amb facilitat les persones obertes i predisposades, siguin creients o no creients.

Aquesta transmissió directa de l'experiència de Déu és una donació total, es doni en l'obra arquitectònica, en obres literàries com les de santa Teresa de Jesús o sant Joan de la Creu, o també en obres de vida com les de la Mare Teresa de Calcuta. Tots esdevenen servidors de l'obra, amanuenses, com deia Carles Martí, i a través d'ells l'Alè se'ns fa més pròxim.

Voldríem remarcar també la vida rellevant del savi Antoni Gaudí, una persona extraordinària que va fer de la seva existència una donació constant, en un camí espiritual d'una profunditat i consistència úniques.

BIBLIOGRAFIA

- Bergós, Joan. *Gaudí. L'home i l'obra*. Barcelona: Ariel, 1945.
- Martinell, Cèsar. *Gaudí i la Sagrada Família comentada per ell mateix*. Barcelona: Aymà, 1951.
- RCR Arquitectes. *Jo, univers: un instant de consciència entre el no-res*. Inèdit, 2013.
- Ros García, Salvador. *La experiencia de Dios en la mitad de la vida*. Madrid: Editorial de Espiritualidad, 2010.
- Rubia, Francisco J. *La conexión divina: la experiencia mística y la neurobiología*. Barcelona: Crítica, 2010.
- Wilber, Ken. *Breve historia de todas las cosas*. Barcelona: Kairós, 2007.
- Puig i Tàrrach, Armand. *Antoni Gaudí, vida i obra*. Barcelona: Pòrtic, 2024.

SCENERY AND ARCHITECTURE. PAISATGE I ARQUITECTURA

Kazuyo Sejima

Kazuyo Sejima proposa la diversitat com a tema central, inspirada per la seva visió de l'arquitectura com un espai de trobada similar a un parc. Aquests entorns, que integren la individualitat i la col·lectivitat, fomenten la convivència, la llibertat i una multiplicitat d'experiències. Aquesta idea ressona amb l'essència de la Sagrada Família, on convergeixen diferents cultures i perspectives. A partir de la seva pròpia experiència, Sejima presenta una arquitectura capaç de generar emoció i inclusió, en què l'espai esdevé un llenguatge universal. L'arquitectura, doncs, va més enllà de la construcció de formes per crear atmosferes que connecten profundament amb les persones

UNA ARQUITECTURA QUE EXPRESSA I CONVOCA, ACULL, ELEVA I FA PARTICIPAR

Jordi Faulí i Oller

Gràcies, reconeguts i admirats arquitectes, per haver-nos presentat tan bé l'essència de l'arquitectura gaudiniana. I, en concret, de la Sagrada Família, on hi ha una relació profunda entre l'expressió de la fe i l'arquitectura i l'art.

A continuació es descriurà el futur actual de la Sagrada Família: el projecte d'Antoni Gaudí per a la façana principal, la façana de la Glòria, de la qual actualment estem elaborant el projecte executiu de les quatre torres campanars i de l'atri d'entrada. Els campanars es construïran amb grans panells de pedra tesada, com les torres centrals, però amb els panells no emplaçats per nivells, sinó en creixement helicoidal.

Gaudí fa de tota la Sagrada Família un himne a la vida: una obra que ens explica la vida de Jesús i, alhora, fa participar tothom, perquè arriba al cor de les persones. Volia que qui la contemplés restés commogut i interpel·lat en la seva pròpia vida. Com es llegeix en els *Àlbums de Temple*, «la Sagrada Família glossarà en la façana principal la vida i la fi de l'home». Gaudí posa l'home i la dona davant la realitat i les decisions de la seva vida i el que s'esdevindrà després de la mort, segons l'escatologia cristiana.

Des de la ciutat, es contemplarà un monumental nàrtex o pòrtic situat davant les torres, amb què Gaudí volia evocar la glòria eterna, i que va definir en una gran maqueta. Està format per setze grans llanternes hiperbòliques situades entre els 20 i els 78 metres d'altura, suportades per arbres de columnes, emplaçats en un discret pla posterior. Les llanternes, que expressen els set dies de la Creació en el cas de les davanteres i les nou jerarquies angèliques en el

cas de les del segon pla, volaran per damunt de la plaça-pont de davant la façana fins a la meitat del carrer. Des dels laterals cap al centre augmentaran de mida i s'aixecaran, amb la creu de la torre de Jesucrist al fons. Il·luminades pel sol de migdia, conformaran un conjunt petri de creixement progressiu cap al centre, i de clara verticalitat, per expressar l'anhel de vida eterna; uns núvols s'estenen per damunt del pòrtic i de les torres, mostrant inscrit el text del Credo. El seu projecte executiu i la seva construcció seran un nou repte que es resoldrà amb la col·laboració de moltes persones: interpretar i fer realitat les indicacions de contingut teològic proposades per l'arquitecte, detallar les formes i geometries, resoldre l'estructura i la constructivitat del conjunt, treure el màxim rendiment expressiu de les textures, els espejaments i les possibilitats dels materials, resoldre la recollida de l'aigua, les entrades de claror solar a l'interior de les llanternes, la llum, la tecnologia de la construcció, l'obra artística que continuarà...

L'arquitectura de Gaudí, tal com s'ha dit, embolcalla la persona. I a la Sagrada Família ho veiem amb l'esclat de formes naturals joioses a la façana del Naixement, o a l'interior de les naus, ple de llum, de color i d'estructures arbòries. L'arquitectura, amb l'art, comunica l'essència del missatge catequètic i teològic, i ens porta a percebre el «misteri», tal com ens heu explicat. L'espai de l'atri d'entrada de la façana de la Glòria, la construcció del qual s'iniciarà ben aviat, embolllarà qui hi entri per la seva esveltesa i grandiositat, per les formes arbòries, pel seu creixement cap al centre i cap amunt, pels himnes que hi ressonaran, per les lluernies de les voltes ascendents i lluminoses, per l'obra artística que continuarà, obra que ha d'ésser viva expressió del significat i de l'art d'avui dia.

Les dimensions de l'atri seran àmplies i esveltes, de 50 metres de llarg per 18 de profunditat i fins a 54 metres d'alçària, més alt que la volta de la nau central

de l'interior. Serà com una esvelta sala hipòstila amb quinze arbres de columnes, similars als de les naus, amb branques de contínua ramificació. Set suporten el pòrtic i expressen el creixement de les virtuts humanes. Vuit, les benaurances, suportaran les torres campanars a 30 i 45 metres d'altura, on hi haurà, realment, el fonament de les torres. D'aquesta manera, a l'atri serem a sota del pòrtic i a sota de les torres campanars i serem coberts per vint lluernes, situades entre els 20 i els 54 metres d'altura, enllaçades entre elles i a altures ascendents cap al centre i cap endins. Seran ben lluminoses i acolorides en representar els set dies de la Creació i les vuit benaurances! Tot ple-gat, una invitació a elevar-se, a elevar-se espiritualment, a mirar amunt.

D'acord amb les descripcions que Gaudí va deixar escrites, a la meitat superior del gran parament que separa l'atri de la nau interior, l'artista representarà en un extensíssim llenç que creix cap al centre fins als 54 metres la joia de la cort celestial, presidida per Déu Pare, Crist jutge i l'Esperit Sant, situats en els finestrals centrals, acompanyats d'àngels i envoltats per una munió de sants i santes d'arreu, amb la Mare de Déu en primer lloc, que es disposaran per l'ampli espai. Cossos espirituals, celestials, incorruptibles, gloriosos, resplendents, plens de força (1 Co 15, 15-44), plens de vida, aco-lorits, bells, lluminosos! L'obra artística i l'arquitectura, foses expressiva-ment, comunicaran la joia de la vida eterna i convidaran tothom a voler-hi ser. Per dalt, el Cel rebrà claror zenital de l'interior de les torres. I per sota s'acabarà a 20 metres en un cor inclinat que entonarà himnes celestials, i on es representarà el Purgatori, a l'avantsala del Cel. Just sota del cor i fins a terra, Gaudí proposa exposar com Crist i l'Església indiquen de viure per tal d'accedir a la joia eterna: l'amor als altres —les catorze obres de miseri-còrdia, la pràctica conscient i de servei dels oficis (amb una àmplia repre-sentació), la pregària (el Parenostre), els sagraments—. Les vuit columnes de les benaurances suporten les torres i les esveltes i lleugeres catorze co-

lumnas de les obres de misericòrdia, situades a banda i banda de les portes, suporten el cor i ens eleven cap al Cel.

L'atri serà, com l'interior de la nau, un espai que permetrà multiplicitat de visions, de punts de vista, d'experiències, obert a persones d'arreu, de dife-rents orígens i creences, imbuïdes de l'atmosfera creada per formes naturals arborescents, ondulants i ascendents, per l'art, pel color i la llum!

La façana —expressió de la glòria eterna— convocarà a entrar al seu atri, on un se sentirà acollit i tindrà sentiments d'elevació. En contemplar la bellesa de l'espai arquitectònic i de la magna obra artística, se sentirà invitat a parti-cipar, a meditar la seva vida. Com la resta de la Sagrada Família, esperem que sigui una arquitectura capaç de parlar a la ciutat i al món, i de mantenir viva, amb fidelitat i esperança, la força del projecte d'Antoni Gaudí. La façana de la Glòria representa un repte arquitectònic de gran magnitud i, alhora, la darre-ra important fase constructiva de la Basílica, un bell repte de futur immediat, que ens convida a mirar endavant amb responsabilitat, confiança i projecte compartit.

La Sagrada Família ha estat i serà feina de molts, com a continuació de la tasca executada al llarg de 144 anys i en continuïtat i fidelitat al projecte de Gaudí, i la tasca d'un poble.

Tornem a agrair-vos, arquitectes premiats amb el Pritzker, que avui ens hàgiu honorat amb la vostra presència i les vostres aportacions. Antoni Gaudí segur que us hauria acollit ben generosament tal com ens acull sempre la seva bella arquitectura!

DIÁLOGO ARQUITECTÓNICO SOBRE GAUDÍ Y LA CONTEMPORANEIDAD DE LA SAGRADA FAMILIA

Esteve Camps i Sala

PRESIDENTE DELEGADO DE LA JUNTA CONSTRUCTORA
DE LA SAGRADA FAMILIA

El año 2026 representa un momento excepcional para Barcelona y para la Sagrada Familia. Coincidiendo con el centenario de la muerte de Antoni Gaudí, la ciudad ha sido designada Capital Mundial de la Arquitectura, un reconocimiento que reafirma su papel como referente internacional en creatividad, innovación y excelencia arquitectónica. En este contexto, la Junta Constructora de la Sagrada Familia ha impulsado un amplio programa de actos para difundir la figura y el legado del genial arquitecto y rendir homenaje a todas las generaciones que han contribuido a hacer posible la construcción del templo.

En este marco, la Basílica de la Sagrada Familia será el escenario de un ciclo de conferencias extraordinarias que reunirá a cuatro figuras de prestigio internacional, todas ellas galardonadas con el Premio Pritzker, el máximo reconocimiento mundial en el ámbito de la arquitectura. Su presencia en Barcelona, en un año tan significativo, refuerza la vocación de la ciudad como punto de encuentro global del pensamiento y la práctica arquitectónica.

La conmemoración del centenario de la muerte de Antoni Gaudí quiere ser una celebración compartida, abierta a la ciudadanía y proyectada desde Barcelona hacia el mundo. El pasado 10 de junio celebramos el acto central de esta efeméride en la Basílica de la Sagrada Familia con una misa solemne presidida por el Santo Padre León XIV. Posteriormente, el Pontífice bendijo la torre de Jesucristo, coronada este año con la cruz e iluminada por primera vez. Este hito, de una extraordinaria profundidad simbólica, marca un antes y un después en la historia del templo.

La culminación de la torre de Jesucristo es el resultado de la perseverancia, el rigor y el trabajo constante de todas las personas que, a lo largo de 144 años, han hecho avanzar un proyecto único en el mundo. Desde la dedicación de la Basílica al culto por parte del Papa Benedicto XVI en el 2010, las obras han progresado con determinación hasta completar exteriormente las seis torres centrales: la de la Virgen María, las de los Evangelistas y, este año, la de Jesucristo. Este logro sitúa a la Basílica en su cota más alta y transforma, una vez más, el horizonte de Barcelona.

En este año de conmemoración y celebración, la Sagrada Familia se convierte en un punto de encuentro entre tradición y futuro, entre la visión de un genio y la labor colectiva que la ha hecho posible. Hoy, cien años después de la muerte de Antoni Gaudí, podemos afirmar con satisfacción que estamos más cerca que nunca de completar su sueño.

Joan Trias de Bes

DR. ARQUITECTO

MIEMBRO DEL PATRONATO DE LA JUNTA CONSTRUCTORA
DE LA SAGRADA FAMILIA

Es motivo de satisfacción presentar la publicación que recoge las ponencias de la conferencia coral impartida el 27 de junio del 2026 en la nave central del templo de la Sagrada Familia.

La conferencia que recoge este documento debe entenderse dentro del programa de actos organizados con motivo del centenario de la muerte de Antoni Gaudí. La finalización, la coronación y la bendición papal de la torre de Jesucristo han constituido el eje vertebrador del año conmemorativo de la efeméride del 10 de junio de 1926.

En los párrafos siguientes se transcribe el breve discurso de presentación, si bien en la lectura realizada el 27 de junio del 2026 (por motivos evidentes de simplificación de la ponencia) se omitieron algunas citas y referencias bibliográficas que completan estos párrafos.

Excmo. y Rvdmo. Obispo de la diócesis de Barcelona, Presidente del Patronato de la Junta Constructora, miembros de la Junta Constructora de la Sagrada Familia, Rvdmo. Rector de la parroquia de la Sagrada Familia, autoridades presentes, decana del Colegio de Arquitectos de Cataluña, y miembros de la junta de gobierno, compañeros arquitectos y académicos, señoras y señores.

Es un honor y un motivo de satisfacción, en representación de la Junta Constructora de la Sagrada Familia, presentar este acto. Hoy es un día de celebración y agradecimientos.

En primer lugar, quiero agradecer la presencia de los arquitectos que hoy nos acompañan y que han tenido la generosidad de aceptar la invitación a esta conferencia coral. Casi resulta innecesario mencionar la trayectoria y las credenciales de los ponentes. No es posible resumir brevemente sus múltiples reconocimientos, fruto de una dedicación a la arquitectura tan excepcional como ejemplar. Bastaría con mencionar el Premio Pritzker otorgado a Kazuyo Sejima (compartido con Ryue Nishizawa) en el 2010, y a Carme Pigem, Rafael Aranda y Ramon Vilalta en el 2017, para enmarcar el privilegio y la relevancia de las ponencias de las que hoy disfrutaremos.

Permítanme decir que, sin duda, uno de los mayores reconocimientos para un arquitecto es convertirse en referente para otros arquitectos. Y, en este sentido, los cuatro ponentes que hoy nos acompañan han ejercido y ejercen una gran influencia internacional a través de las obras que han realizado a lo largo de varias décadas. Todos ellos han transmitido una forma personal de comprender la arquitectura. Y, sobre todo, han creado obras que congregan a las personas, construyen comunidad y transmiten y generan emociones.

Este agradecimiento, como no podría ser de otro modo, se extiende a Jordi Faulí, compañero arquitecto, que ha dedicado su vida profesional a la construcción del templo. Gracias, Jordi, por haberse dedicado vitalmente a una obra tan relevante y universal.

Pero también es un día de celebración. Una celebración de la arquitectura, en este caso. Y es que la arquitectura debe ser celebrada cuando alcanza la excelencia y la trascendencia. Y, sobre todo, cuando tiene la capacidad de congregarnos en un día como hoy.

En sentido poético y figurado, podríamos decir que estamos convocados por Antoni Gaudí. Según la tradición recogida por Bassegoda i Nonell, las últimas

palabras pronunciadas por Gaudí fueron dirigidas al cerrajero Vicenç Villarribas: «Vicenç, ven mañana, ¡haremos cosas bonitas!». ⁽¹⁾

Todo un epitafio en forma de convocatoria: un canto a la belleza y a la congregación en torno a ella.

Byung-Chul Han, filósofo contemporáneo surcoreano, concluye en su ensayo *La salvación de lo bello* que, ante el riesgo de confundir la belleza con lo efímero y placentero, lo bello es lo que nos vincula en lo más profundo de nuestro ser, de nuestro pensamiento y de nuestra forma de entender el mundo en el que vivimos. ⁽²⁾

Para Gaudí, la belleza adquiere una dimensión que entronca con lo esencial ⁽³⁾. Y los ponentes que hoy nos acompañan han desarrollado su trabajo desde la preocupación y la comprensión de lo que es esencial.

Desarrollar la comprensión de lo esencial en una obra arquitectónica merecería un capítulo monográfico. Desde una concepción estructuralista, aceptamos que toda tarea creativa es el resultado de una acción propositiva. En este sentido, Wittgenstein afirma que «lo esencial es lo que es común a todas las proposiciones que pueden expresar el mismo sentido» ⁽⁴⁾. Así, determinaremos que lo esencial en la obra de estos arquitectos es lo que es común a su repertorio. Lo que Enric Miralles definió como «obra continua».

Kazuyo Sejima, junto con Ryue Nishizawa, lo ha practicado mediante un proceso que enlaza el diagrama con su materialización. El diagrama, como mecanismo proyectual basado en la evolución de esquemas primigenios que, en un proceso de manipulación intelectual, configuran espacios que surgen como resultado de una lógica de las interrelaciones que las geometrías nos descubren cuando nos adentramos en sus infinitas posibilidades. Así, la exploración con

cilindros, prismas y geometrías aparentemente sencillas proporciona una dialéctica generada por múltiples relaciones: la contraposición formal, la interrelación entre volúmenes de distintas dimensiones, la fragmentación figurada, la secuencia de membranas o la fluidez intersticial son recursos frecuentes; subyacente siempre entre estos mecanismos, la comprensión del vacío como categoría fundamental del espacio ⁽⁵⁾. En consecuencia, los diagramas propician una materialidad sustancialmente abstracta, es decir, limpia y ligera, que evita desprenderse del esquema conceptual que la precipita.

En RCR, lo esencial se manifiesta como un principio tractor inherente. Podría decirse que constituye una alternativa a las declaraciones de «Orden y Forma» ⁽⁶⁾ de Louis Kahn ⁽⁷⁾. En la etapa de gestación del proyecto, el agua muchas veces ya está presente sobre el papel, y su repertorio constructivo profundiza en la posibilidad de la materia como elemento que bascula entre lo sustancial y lo evanescente. Al revisar retrospectivamente su obra, se constata la mirada persistente sobre las raíces geográficas y culturales que han configurado y modelado su pensamiento. Cuando las visitamos, comprendemos que estas obras constituyen una prolongación de un doble paisaje: un paisaje exterior, con sus preexistencias naturales o urbanas, y un paisaje interior que es fruto de una mirada compartida y complementaria. Si se me permite, como un William Turner trasladado a la arquitectura, en la que el espacio mental de los arquitectos se abre paso entre una realidad física abrumadora.

Finalmente, si nos atrevemos a establecer una correlación entre nuestros invitados a esta conferencia coral, diría que comparten con Gaudí una doble conciencia: la primera, la función fundamental de la arquitectura como generadora de espacios de congregación humana y social. Y, la segunda, la necesidad inexorable de activar el binomio forma-materia mediante una investigación permanente.

Caracteriza a SANAA y a RCR, junto con Gaudí, la permanente exploración de la relación que se establece entre el hecho constructivo y la expresión arquitectónica. Son trayectorias en constante evolución, impulsadas por la aspiración a lo sublime.

En este sentido, reconoceríamos en los tres un recorrido común hacia la «desmaterialización» como categoría, seguramente inexorable, cuando lo espiritual se hace presente en la arquitectura.

En un sentido poético, configurarían una tríada metafísica compuesta por los vectores de espacio, materia y tiempo.

Sejima lo haría en un sentido topológico, aproximando la materia al diagrama que origina el enunciado del proyecto.

RCR lo haría desde la fisicidad, explorando los límites evanescentes de la materia. Lo explican muy bien cuando hablan de «artificializar» la naturaleza o de «naturalizar» lo artificial.

Gaudí contribuiría a esta tríada en una dimensión fenomenológica, en el tránsito trazado entre la morfogénesis, el simbolismo, la geometría descriptiva y la tradición constructiva mediterránea.

Hoy solo tenemos que alzar la mirada hacia la nave que nos rodea para constatar y disfrutar de esta conciencia o, lo que es lo mismo, para celebrar la arquitectura.

Gracias, una vez más, por vuestra participación en esta ponencia coral.

Barcelona, 27 de junio del 2026

NOTAS Y REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS:

(1) Joan Bassegoda i Nonell (1989). *El gran Gaudí*. Barcelona: Editorial AUSA. Recoge la tradición según la cual, al despedirse del cerrajero Vicenç Villarrubias en la obra de la Sagrada Familia, Gaudí le dijo: «Vicenç, ven mañana, ¡haremos cosas bonitas!».

(2) Byung-Chul Han (2015). *La salvación de lo bello* (A. Ciria, Trad.). Barcelona: Herder Editorial.

(3) «Para que un objeto sea altamente bello, es preciso que su forma no tenga nada de superfluo, sino que las condiciones materiales lo hagan útil... y de ahí nacerá la forma general». (pág. 41)

Gaudí, Antoni. *Escritos y documentos*. Edición de Laura Mercader. Barcelona: Penya-segat, 2002.

(4) Wittgenstein, Ludwig. *Tractatus logico-philosophicus*. Traducido por Jacobo Muñoz e Isidoro Reguera. Madrid: Alianza Editorial, 2012. (postulado 3.334)

(5) «¿Es el espacio aquello que, mientras tanto, plantea al hombre moderno, cada vez con mayor tenacidad, el reto de su última posibilidad de dominio?» «¿No responden las artes figurativas modernas precisamente a este reto, en la medida en que se conciben a sí mismas como una confrontación con el espacio?» (pág. 15)

«En la corporeización plástica, el vacío desempeña la función instituyente que busca y proyecta lugares» (pág. 31)

Heidegger, Martin. *El arte y el espacio*. Traducido por Jesús Adrián Escudero. Barcelona: Herder Editorial, 2009.

(6) Kahn, Louis I. *Forma y diseño*. Buenos Aires: Nueva visión, 1984.

(7) «Yo nunca habría pensado primero en los materiales; pensaría en la naturaleza de algo, me fijaría en qué clase de institución sería. Pero qué acertado es pensar en los materiales. Qué acertado es haber descubierto que el material inspira».

Discurso «Address by Louis I. Kahn» pronunciado el 5 de abril de 1966.

Jordi Faulí i Oller

BARCELONA, 30 DE SEPTIEMBRE DE 1959

Arquitecto (1992) y doctor en Arquitectura (2008) con la tesis doctoral Composición y continuidad en las columnas y bóvedas de las naves del templo expiatorio de la Sagrada Familia (2009) por la Escuela Técnica Superior de Arquitectura de Barcelona (ETSAB).

Arquitecto director y coordinador de las obras del templo expiatorio de la Sagrada Familia desde octubre del 2012. Arquitecto adjunto de las obras del templo expiatorio de la Sagrada Familia desde 1993 hasta el 2012, siendo el arquitecto director y coordinador Jordi Bonet i Armengol. Miembro de la Oficina Técnica de la Sagrada Familia desde 1990.

Miembro numerario de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi desde el 2017, y miembro numerario del Institut d'Estudis Catalans, adscrito a la Sección de Ciencias y Tecnología, desde el 2017.

Premio Ciudad de Barcelona 2010 de arquitectura y urbanismo, por la ejecución de las naves de la Sagrada Familia proyectadas por Gaudí, concedido conjuntamente con el resto de miembros de la dirección facultativa de las obras. En el año 2025 se encargó de la sesión inaugural del curso 2025-2026 del Ateneo Universitario Sant Pacià, titulada «La arquitectura de Gaudí para la Sagrada Familia eleva el espíritu hacia Dios».

AUTOR DE LOS LIBROS

El templo de la Sagrada Familia. Editorial Palacios & Museos (tercera edición, 2023).

Petita història de la Sagrada Família. Barcelona: Editorial Mediterrània, 2010.

Les naus de la Sagrada Família. Els secrets arquitectònics d'una obra irrepètible. Editorial Mediterrània, 2014. Con Ramon Espel, Mark Burry, Jordi Coll y Josep Gómez.

Artículo «Les claus de la construcció de les naus de la Sagrada Família», publicado en el libro *La Sagrada Família d'avui dia*. Barcelona: Editorial Lunwerk, 2010.

RCR Arquitectes

RAFAEL ARANDA, CARME PIGEM Y RAMON VILALTA

Rafael Aranda, Carme Pigem y Ramon Vilalta ejercen como arquitectos desde 1987 y, desde 1988, trabajan juntos en su ciudad natal, Olot, bajo el nombre de RCR Arquitectes. Su trayectoria ha sido reconocida con numerosas distinciones nacionales e internacionales, entre las que destacan el Premio Pritzker 2017, el Premio Nacional de Cultura de Arquitectura de la Generalitat de Cataluña del 2005, las distinciones de *Chevalier* y *Officier* de la Ordre des Arts et des Lettres de la République Française (2008 y 2014), la Medalla de Oro de la Académie d'Architecture Française (2015), la Medalla de la Ciudad de Olot (2017) y la Medalla de Oro de la Generalitat de Cataluña (2018). También han sido nombrados miembros honoríficos del American Institute of Architects (2010) y del Royal Institute of British Architects (2012), así como miembros extranjeros de la Académie d'Architecture Française (2019), doctores honoris causa por la Universidad Nacional de Córdoba, Argentina (2025), y colegiados de honor del Colegio Oficial de Arquitectos de Cádiz (2025). Desde el 2020, forman parte de la colección permanente del Centro Pompidou.

Desde 1989 han sido arquitectos asesores del Parque Natural de la Zona Volcánica de la Garrotxa y han sido profesores de Urbanismo y Arquitectura del Paisaje (1989-2001, Vilalta) y de Proyectos (1992-2004, Pigem). Han escrito ensayos sobre arquitectura y paisajismo y, desde 2008, organizan y dirigen un taller internacional de verano en su estudio, ubicado en la antigua fundición Barberí, a través de su estructura de laboratorio RCR LAB-A. En el 2013 crearon la Fundación RCR BUNKA con el fin de fomentar el aprecio por la arquitectura, el paisaje, las artes y la cultura.

Han ganado diversos concursos internacionales y nacionales, y han recibido

reconocimientos por su trabajo, entre los que se incluyen el Premio Internacional de Arquitectura Española 2015 por el Museo Soulages, el Premio Internacional Belgian Building Awards 2011, diez premios FAD, y una obra finalista y cuatro seleccionadas a los Premios Mies van der Rohe de la Unión Europea.

Han participado en exposiciones internacionales y monográficas como «RCR Arquitectes. Creatividad compartida» en el Palau Robert de Barcelona, el Museo del ICO de Madrid y el Palacio de Miramar de San Sebastián; «The Intangible Tangible» en la House of Art de České Budějovice; «RCR Dream and Nature» en la Bienal de Venecia; «Geography of Dreams» en la Toto Gallery Ma de Tokio; «RCR Arquitectes. Ici et ailleurs, la matière et le temps» en el Museo Soulages de Rodez y «RCR Arquitectes. Raíces y alas» en el Museo de la Garrotxa. Su obra se ha publicado en varias monografías y en revistas de prestigio como *El Croquis* (n.º 115/116, 138, 162, 190, 228 y colección 1998-2012) de Madrid; *AV* (n.º 137 y 175) de Madrid, y *A+U* (n.º 542 y 549) de Japón. También cabe destacar la publicación del libro *RCR Aranda Pigem Vilalta Arquitectes. Entre la abstracción y la naturaleza*, de Gustavo Gili, Barcelona. Su trabajo también se ha dado a conocer en numerosas conferencias.

Obra nacida en Cataluña, hoy en día está presente en varios países y continentes.

Kazuyo Sejima

HITACHI, 29 DE OCTUBRE DE 1956

Nacida en Ibaraki, Japón, Kazuyo Sejima se graduó en la Universidad Femenina de Japón en 1981. En 1987 abrió su propio estudio en Tokio y, en 1995, fundó SANAA junto con Ryue Nishizawa. Entre sus obras en solitario destacan House in Plum Grove, Inujima Art House Project y el Campus Mejiro de la Universidad Femenina de Japón. Las principales obras de SANAA incluyen el 21st Century Museum of Contemporary Art de Kanazawa, el Rolex Learning Center, el Louvre-Lens Museum, Grace Farms, el nuevo campus urbano de la Universidad Bocconi, La Samaritaine, el edificio Naala Badu de la Art Gallery of New South Wales y el Anabuki Arena Kagawa. En el 2010, Kazuyo Sejima fue comisaria de la 12.ª Exposición Internacional de Arquitectura de la Bienal de Venecia. Entre sus reconocimientos destacan el Japan Architecture Award, el León de Oro de la Bienal de Venecia, el Premio Rolf Schock en la categoría de Artes Visuales, el Premio Pritzker de Arquitectura, el nombramiento como *Officier de l'Ordre des Arts et des Lettres*, el Prix d'architecture de l'Équerre d'argent, la Medalla de la Cinta Púrpura, la Medalla Thomas Jefferson, el Praemium Imperiale y la Royal Gold Medal 2025 otorgada por el Royal Institute of British Architects. Actualmente es profesora en la Universidad Politécnica de Milán, profesora visitante en la Universidad Femenina de Japón y en la Universidad de las Artes de Osaka, profesora emérita de la Universidad Nacional de Yokohama y directora del Museo Metropolitano de Arte Teien de Tokio.

EL ESPACIO LITÚRGICO DE ANTONI GAUDÍ

Jordi Faulí i Oller

Han pasado cien años desde que la Sagrada Familia se encuentra en construcción sin Gaudí, quien la concibió como una expresión arquitectónica de la fe cristiana. Para que la obra pudiera continuar, trabajó en ella durante cuarenta y tres años, los últimos doce de forma exclusiva. Durante esos años, elaboró el proyecto para el futuro de la Sagrada Familia, con el fin de que sus sucesores (muchos de los cuales habían sido sus colaboradores) pudieran continuarla y llevarla a cabo. Y así ha sido, con la contribución de los artistas y de las tecnologías estructurales y constructivas de cada momento.

Cuando Antoni Gaudí terminó la maqueta a escala 1:10 de la nave principal, donde nos encontramos ahora, dijo: «Estoy satisfecho con la última maqueta de las naves del templo, pero me contraría no poder realizar un tramo completo y me lamento como Da Vinci: ¡Qué cosas tan bellas haría si hubiera medios! Estoy satisfecho con la última maqueta de las naves del templo, pero me contraría no poder realizar un tramo completo y me lamento como Da Vinci: ¡Qué cosas tan bellas haría si hubiera medios!».

Ya había terminado la tercera versión de las naves. La estructura de la primera se resolvía mediante arcos catenarios, y la de la segunda seguía los criterios del modelo polifuncular que ideó para la iglesia de la Colonia Güell. Finalmente, llegó a la solución de árboles estructurales, con columnas inclinadas que se ramifican, calculadas mediante estática gráfica. Dado que los árboles estructurales soportan todo el peso del edificio, las fachadas de las naves están llenas de entradas de luz, y trescientas claraboyas se abren en las bóvedas entre las columnas. Las ventanas y claraboyas son hiperboloides que recogen toda la luz solar y la difunden hacia el interior a través de las vidrieras y los difusores de las bóvedas.

¡La luz lo llena todo! En las fachadas, las formas estrelladas de los hiperboloides crean figuras vibrantes. En las bóvedas, los hiperboloides de las claraboyas se entrelazan entre ellos con paraboloides para dar continuidad a las bóvedas y permitir que la luz fluya.

Para dar forma a los árboles estructurales, Gaudí diseñó una columna sin precedentes en la historia de la arquitectura, una síntesis de las columnas históricas. Las columnas parten de diferentes polígonos y tienden a convertirse en un círculo, gracias a la intersección de giros helicoidales inversos. Se enlazan las unas con las otras con continuidad formal.

Gaudí creó toda la maqueta a partir de la geometría, siguiendo un método de composición que definía la forma de los árboles, las ventanas, las bóvedas y las barandillas. Así transmitió el proyecto a sus sucesores, para que aplicaran este método a otras zonas, como el crucero y el ábside, siguiendo sus planos generales. Así, la iglesia en su conjunto es armoniosa: las mismas estructuras y formas lo impregnan todo, al igual que las formas naturales se extienden a nuevos hábitats.

Gaudí se mostró satisfecho con la última versión de la nave porque sabía que, una vez construida, todos los que entraran se sentirían queridos y acogidos, e invitados a elevarse (tal y como sugiere la vista exterior de las dieciocho torres), a amar, a sentir la trascendencia, a rezar y a estar cerca de Dios. Un espacio unitario, orientado hacia el altar, y adecuado para la celebración eucarística.

Las torres exteriores se elevan sin interrupción como nunca antes lo habían hecho las torres de ninguna catedral, y los gabletes de los tres portales de la fachada del Nacimiento alcanzan una gran altura y esbeltez. Las tres fachadas transmiten su significado a través del arte y de la propia forma arquitectónica, como nunca antes se había visto. La arquitectura habla, inspira y expresa.

En este espacio interior, creado por estructuras arbóreas y figuras geométricas, percibimos las mismas cualidades que encontramos en un bosque. La luz lo inunda todo, desde arriba, desde los lados, sin sombras. Percibimos la continuidad entre los elementos, y la ligereza, la serenidad y la calma impregnan el espacio.

La conferencia de hoy me recuerda la extraordinaria disertación que el arquitecto japonés Toyo Ito, también galardonado con el Premio Pritzker, nos ofreció aquí mismo en noviembre del 2007. Cuando subió al andamio para contemplar desde allí las bóvedas de la nave central, comentó con admiración cómo Gaudí había logrado recrear la naturaleza mediante la geometría.

Es bajo las bóvedas construidas a partir de la maqueta de Gaudí donde hoy tenemos el placer de dar la bienvenida a cuatro arquitectos galardonados con el Premio Pritzker, a menudo denominado el «Nobel de la Arquitectura». Los presenta Juan Trias de Bes, doctor en Arquitectura y miembro del Patronato de la Junta Constructora de la Sagrada Família.

ANTONI GAUDÍ Y LA SAGRADA FAMILIA. COMPARTIR

RCR Arquitectes

—«Mañana venid temprano, que haremos cosas muy bonitas».

Así se despedía cada día Antoni Gaudí de sus colaboradores: «Sí, hasta mañana, ¡haremos cosas bonitas!».

Porque «el trabajo es fruto de la colaboración, y esta solo se puede basar en el amor; por eso es indispensable apartar a quienes siembran el odio»⁽²⁰³⁾.

Porque «no hay nadie inútil, y quien manda debe conocer las capacidades de quien sirve»⁽²³³⁾.

Porque «la paciencia consiste en esperar, no de forma pasiva, sino trabajando con perseverancia, aunque la solución no esté a la vista»⁽²⁴⁹⁾.

Por eso «he agotado a quienes han trabajado conmigo, siempre tratando de mejorar las cosas, pero no las he dado por buenas hasta estar convencido de que ya no podía perfeccionarlas»⁽²⁵³⁾.

Dado que «el arquitecto es el constructor humano»⁽⁷⁵⁾, «debe saber aprovechar lo que los operarios saben hacer y pueden hacer. Se debe aprovechar la cualidad preeminente de cada uno. Esto es: integrar, sumar todos los esfuerzos y ayudarles cuando no consigan avanzar; así trabajan a gusto y con la seguridad que da la plena confianza en el organizador. Además, cabe recordar que no hay nadie inútil, todo el mundo sirve para algo (aunque no todo el mundo tenga la misma capacidad). La cuestión es descubrir para qué sirve cada uno»⁽²⁰¹⁾.

Porque «arquitecto significa también ‘jefe de los obreros’, aquel que dirige las obras y, como tal, es un gobernante en el sentido más elevado de la palabra»⁽⁵²⁾.

Estas frases de Antoni Gaudí sobre la arquitectura, la construcción y las cualidades del ser humano, transcritas por sus discípulos, reflejan con gran claridad tres ideas fundamentales. En primer lugar, el esfuerzo de un grupo de personas: «Los hombres se miden más por la voluntad que por el entendimiento»⁽²⁵⁰⁾. En segundo lugar, su deseo de hacer las cosas bien: «Para hacer las cosas bien es necesario: primero, el amor; segundo, la técnica»⁽²⁵¹⁾. Y, por último, la importancia de un buen liderazgo: «El superior debe proporcionarles los medios necesarios para cumplir sus órdenes, supliendo todo lo que les falte»⁽²⁶⁵⁾. Y entendemos que es en estos tres conceptos, el esfuerzo, el amor por lo que se hace y el buen liderazgo, donde reside la clave del hecho de que hoy, cien años después de la muerte de Antoni Gaudí i Cornet, podemos situarnos bajo esta naturaleza de piedra que él concibió, esbozó, ensayó, teorizó y comenzó a construir como el templo de la Sagrada Familia.

El hecho de compartir trasciende el tiempo. Si Gaudí dio continuidad a las bases previas establecidas por Francisco de Paula del Villar y Lozano, tras su muerte han sido Domènec Sugrañes i Gras, Francesc de Paula Quintana i Vidal, Isidre Puig i Boada, Lluís Bonet i Garí, Francesc de Paula Cardoner i Blanch, Jordi Bonet i Armengol y, actualmente, Jordi Faulí i Oller los siete arquitectos que, junto con sus colaboradores, han dado continuidad a la obra de Gaudí y siguen haciéndolo.

Además de los arquitectos, allí trabajan muchos otros profesionales: escultores, canteros, vidrieros, cerrajeros, obreros, carpinteros, etc. Es tanto arte como artesanía. Una combinación muy catalana, muy de aquí.

El sol poniente
proyecta los rosetones
sobre el intradós
de las bóvedas
de la cantoría

Por supuesto, el esfuerzo de Gaudí por sí solo no habría sido suficiente si el pueblo no hubiera contribuido a construir el templo expiatorio con su voluntad. Al principio eran decenas de personas; luego, cientos; más tarde, miles, que año tras año han compartido su entusiasmo por el monumento, el templo, el espacio y la creación.

Así es como lo expresó el propio Gaudí: «El Templo crece poco a poco, pero siempre ha sido así y así ocurre con todas las cosas destinadas a perdurar, que suelen sufrir interrupciones»⁽³³⁶⁾, ya que «yo mismo no querría terminar la obra, porque no sería apropiado. Una obra así debe ser hija de una larga época; cuanto más larga, mejor. Se debe conservar siempre el espíritu del monumento, pero su vida tiene que depender de las generaciones que se la transmiten unas a otras y en las cuales vive y se encarna»⁽³⁴¹⁾.

Como ya hemos dicho, el hecho de compartir no es solo un acto sincrónico. Los casi cinco millones de personas que visitan el templo cada año dan fe de ello. Gracias a ellas, la Sagrada Família es hoy en día el quinto monumento más visitado de Europa, solo por detrás de la Torre Eiffel, el Museo del Louvre, el Coliseo de Roma y la Basílica de San Pedro. Al mismo tiempo, se sitúa por delante de monumentos tan emblemáticos como la catedral de Notre-Dame de París, la Acrópolis de Atenas, el Palacio de Versalles, el Big Ben de Londres y la Alhambra de Granada.

Sería interesante preguntarse de dónde proviene la capacidad de atracción del templo de la Sagrada Família. ¿Qué es lo que cautiva a tantos visitantes?

¿Es Gaudí? ¿Es el propio templo? ¿Es el hecho de que, desde el 2005, la fachada del Nacimiento y la cripta forman parte del Patrimonio Mundial de la UNESCO?

¿O es, tal vez, la posibilidad de vivir hoy una realidad que pertenecía al pasado? Siglos dedicados a construir grandes templos en una época en la que, por el contrario, vivimos los acontecimientos de una forma muy inmediata.

Probablemente, la respuesta es múltiple y el magnetismo que genera también es compartido. Este tipo de acontecimientos excepcionales no tiene una única causa, sino muchas.

Sentir que la contribución personal ayuda a construir, continuar, avanzar y terminar el templo genera un sentimiento de pertenencia que no se puede ignorar y que impulsa la participación, acompañada de una inquietud positiva: «¿Lo verá terminado?».

Sin embargo, ya es un lugar de culto: la capilla de San José, situada en la cripta, desde 1885, y el conjunto de la Basílica desde el 2010, año en que fue consagrada por el Papa Benedicto XVI.

Han pasado ciento cuarenta y cuatro años desde el día en el que se colocó la primera piedra, el 19 de marzo de 1882, Día de San José, y ciento cuarenta y tres años desde que Antoni Gaudí aceptó el encargo de construir el templo, al que dedicó cuarenta y tres años de su vida. Los últimos doce, de forma exclusiva.

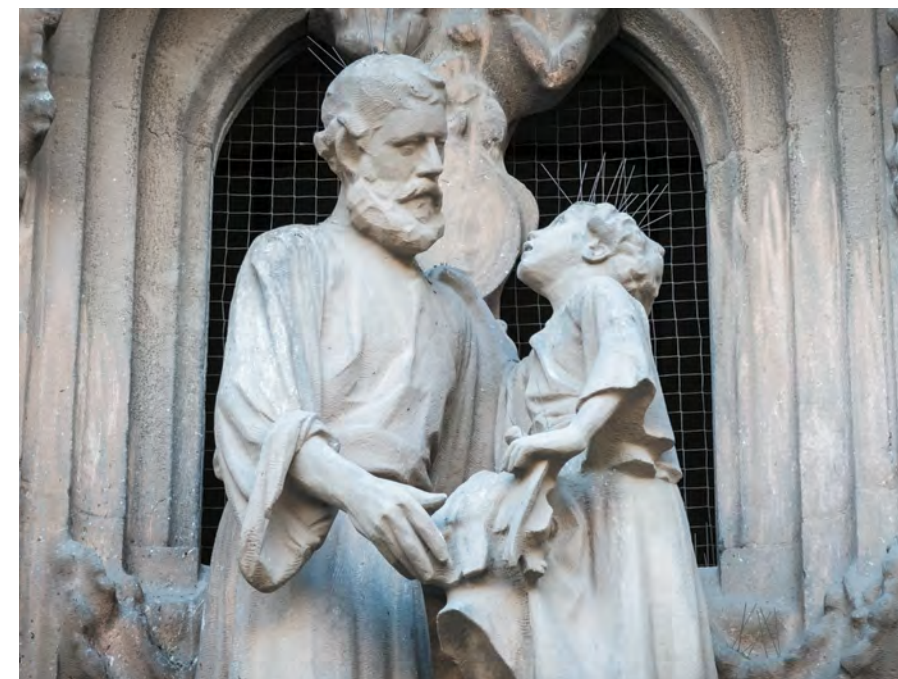
¿Y por qué el Día de San José?

Porque el impulsor del proyecto fue Josep Maria Bocabella i Verdaguer, un librero y filántropo que fundó la Asociación Josefina y la revista *El Propagador de la Devoción a San José*, que aún se publica con el nombre de *Temple*, inspirada en la revista homónima editada por el padre Joseph Huguet en Sainte-Foy, Dijon, Francia.

Después de contemplar la pintura *Huida a Egipto* en el monasterio de Montserrat y de regresar de un viaje a Roma, donde visitó la iglesia de Santa María de Loreto (edificada por el Piadoso Sodalicio de los Panaderos en el siglo XVI), Bocabella tomó la decisión de impulsar en Barcelona la construcción de un templo expiatorio dedicado a la Sagrada Familia. Por ello, el 31 de diciembre de 1881 adquirió unos terrenos en una manzana del Eixample de Cerdà que, al haber estado destinada en un principio a la construcción de un hipódromo, era más grande de lo habitual. Así, disponía del espacio necesario para construir allí el templo.

La ciudad de Barcelona tiene mucho en común con la Sagrada Familia, y viceversa.

Barcelona le confiere al templo su altura, 172,5 metros, cuatro metros y medio por debajo de Montjuïc, «porque el hombre nunca estará por encima de la naturaleza»(???) y se convierte en el templo más alto del mundo, superando a la catedral de Ulm, en Alemania, de 161,5 metros.

También comparte con Barcelona la luz del Mediterráneo, una luz que lo ilumina todo y gracias a la cual el azul casi deja de ser un color frío para convertirse en uno cálido.

El templo se encuentra dentro de la trama urbanística del Eixample de Cerdà, que define la estructura de la ciudad. Para no romper la trama urbana, el acceso al templo se resuelve por encima de la calle (curiosamente llamada «Mallorca», como si fuera necesario tender un puente para salvar el mar) y conecta con la manzana contigua, entre las calles de la Marina y de Sardenyà.

A su vez, el templo marca el perfil de la ciudad, establece la altura máxima de los edificios de Barcelona, fija el límite que no pueden sobrepasar y se convierte en un reclamo, un símbolo que confiere identidad a la ciudad.

También llama la atención que el conjunto adquiriera la silueta de una montaña, o incluso de un *castell*, una multitud que permite formar una torre humana. Esta imagen, que sin duda conocía Gaudí, nacido en la región de Tarragona, es un ejemplo destacado de esfuerzo colectivo.

Y así llegamos al profundo significado de compartir, visto desde diferentes perspectivas. Si compartir es dialogar, la capacidad de dejar el yo en un segundo plano, de dar, de ser receptivo y de fundirse en el conjunto, estaríamos de acuerdo en que compartir debería ser algo muy actual. Si el hecho de compartir apunta hacia una visión más colectiva, basada en el sentido de la

responsabilidad y el deber, en contraposición al individualismo, que se centra más en los derechos y las libertades, puede ayudarnos a reforzar aquellos valores que contribuyen al bien común y a la cohesión de la comunidad.

Empezamos hablando del hecho humano de compartir, desde los ideadores y creadores hasta todos aquellos que contribuyen, llegando a quienes lo disfrutan, así como a la propia ciudad.

Hemos seguido con el hecho de compartir con la naturaleza, en la que la piedra adopta formas, estructuras y procesos de crecimiento naturales, mientras que la luz confiere al espacio su capacidad de trascendencia.

Y finalmente llegamos a la conclusión de que el espacio que surge de la combinación de estas dos materias, la piedra y la luz, con relaciones de presencia y ausencia, de vacío y plenitud, de forma y figura, es un espacio de templo, público y comunitario, destinado a ser compartido, de alcance global y con múltiples capas de significado.

*Las abreviaturas son las que aparecen en el libro de Isidre Puig i Boada *El pensamiento de Gaudí*, editado por La Gaya Ciencia en Barcelona en 1981.

NATURALEZA, MATERIALIDAD Y EXPERIENCIA SENSORIAL

RCR Arquitectes

La relación entre naturaleza, materialidad y experiencia sensorial constituye uno de los ejes fundamentales para comprender tanto la obra de Antoni Gaudí como su vigencia en la arquitectura contemporánea. Gaudí no solo se adelanta a preocupaciones actuales, sino que las lleva a un nivel profundamente innovador.

Antoni Gaudí reflexiona sobre la relación entre el arte, la verdad y la naturaleza en varios textos y declaraciones: «La Belleza es el resplandor de la Verdad; dado que el Arte es Belleza, sin Verdad no hay Arte. Para descubrir la Verdad, hay que conocer bien a los seres de la Creación». En consonancia con este pensamiento, el propio Gaudí afirma que encuentra en la naturaleza su principal fuente de inspiración y renovación artística: «Quienes buscan las leyes de la Naturaleza para crear nuevas obras de acuerdo con ellas colaboran con el Creador; los imitadores, en cambio, no colaboran con él. Por eso, la originalidad consiste en volver al origen». Asimismo, insiste en que «volver al origen es proyectar el espíritu humano sobre la Naturaleza, de modo que se infunda en sus obras», y se sitúa dentro de una tradición mediterránea en la que la plasticidad de los volúmenes armoniosos, de la modulación y del color expresa el equilibrio entre el sentimiento y la lógica, según explicaba Gaudí.

La naturaleza, a la que Gaudí suele referirse como «mi maestra», se entiende como un principio generador de forma, estructura y significado en la arquitectura. Su obra se basa en la comprensión de las leyes internas del mundo natural, lo que le permite crear formas que no solo evocan la naturaleza, sino

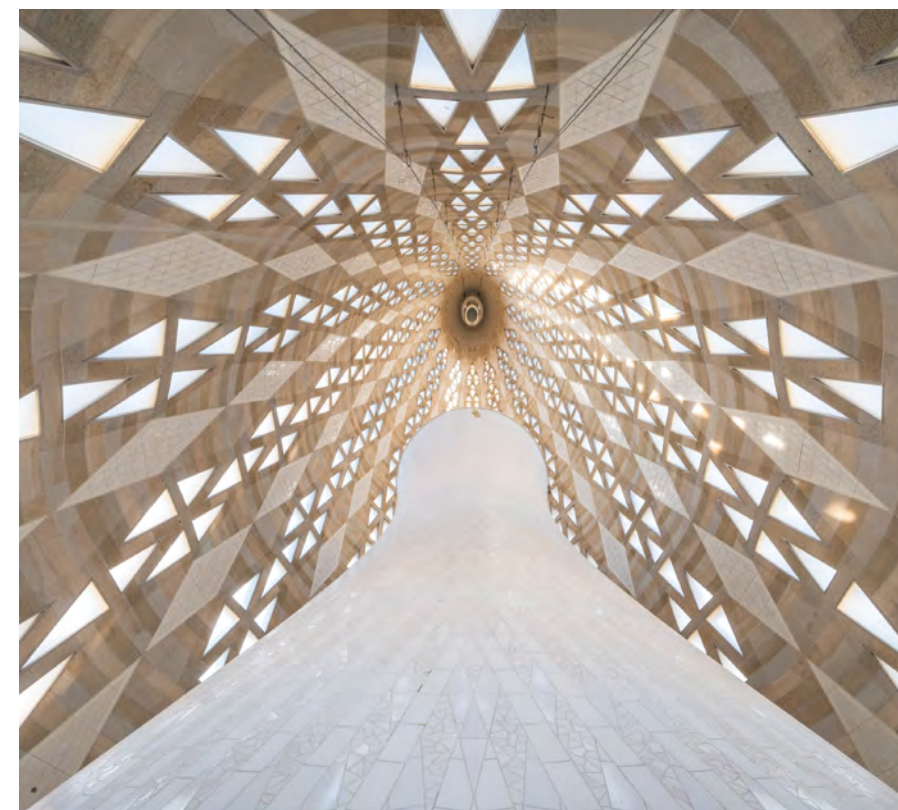
que funcionan como ella. Encuentra los fundamentos esenciales de los elementos arquitectónicos en la naturaleza. Esta concepción integral lo convierte en un precedente clave de muchas de las inquietudes actuales, a pesar de que su nivel de síntesis no sea fácil de alcanzar. No se trata de imitar superficialmente las formas orgánicas, sino de comprender los sistemas estructurales que las rigen. El uso de geometrías como la catenaria o los hiperboloides se basa en principios físicos observados en la naturaleza y permite desarrollar soluciones constructivas eficientes y coherentes. «Es la forma en la que la Naturaleza se prodiga en los collados de las montañas, en las ramificaciones, en las comisuras de los seres vivos...». Este enfoque se manifiesta con toda claridad aquí, en la Sagrada Familia, donde las columnas se ramifican como árboles y conforman un espacio interior que evoca un bosque. Aquí, estructura, forma y simbolismo convergen en una unidad indivisible para evocar emociones.

La materialidad en la obra de Gaudí refuerza esta relación con la naturaleza. Cada material se utiliza de acuerdo con sus propiedades específicas, lo que pone de manifiesto su honestidad constructiva, su verdad. La piedra, el hierro o la cerámica no solo cumplen su función estructural, sino que también aportan cualidades sensoriales que enriquecen la experiencia del espacio. Por ejemplo, el uso del trencadís, presente en varias obras de Gaudí, aporta una dimensión experimental y sostenible al incorporar fragmentos reciclados en composiciones vibrantes y reflectantes que interactúan con el entorno. El material no es solo un revestimiento, sino un medio expresivo que conecta lo construido con lo natural. Recordemos el espacio de la cripta de la Colonia Güell, antecedente de muchos de los conceptos que encontramos aquí, en la Sagrada Familia, con sus pilares inclinados y de formas irregulares que se adaptan a las cargas reales, contruidos con grandes piedras de basalto extraídas directamente de la cantera, lo que remite una vez más a la naturaleza.

Sus espacios son dinámicos y están llenos de luz, color y simbolismo. Consiguen crear una atmósfera narrativa y, en ocasiones, dramática, que genera una experiencia que envuelve al visitante, como por ejemplo en la Casa Batlló, donde todos los espacios y elementos evocan un mundo marino con formas fluidas, colores azules y la sensación de estar sumergido bajo el agua.

El verdadero valor de Gaudí no reside únicamente en su originalidad formal, sino en haber logrado una profunda integración entre las leyes de la naturaleza, la lógica constructiva y la experiencia sensorial.

Esta integración total de la naturaleza, la materialidad y la experiencia sensorial representa un ideal que, en la arquitectura contemporánea, encontramos desde otras aproximaciones.

Hay líneas de trabajo que reinterpretan la relación con la naturaleza a través de la abstracción, reduciéndola a elementos esenciales como la luz, el agua o el vacío. En estos casos, la naturaleza se manifiesta a través de elementos intangibles que estructuran la experiencia del espacio. A diferencia de Gaudí, este enfoque no pretende reproducir las lógicas formales de la naturaleza, sino establecer un diálogo contemplativo con ella mediante la reducción de medios y el uso mínimo de materiales, que se convierten en elementos casi abstractos. De este modo, se consiguen ambientes de gran pureza y control, basados en la geometría y la luz.

Otros enfoques establecen una relación profundamente sensorial con el entorno, en la que la naturaleza se experimenta físicamente a través de los materiales. Se seleccionan por su capacidad sensorial, que se manifiesta en la textura, el color, la temperatura o el sonido. La arquitectura se construye a partir de la experiencia física de los materiales y la luz, generando ambientes que evocan la naturaleza sin necesidad de representarla formalmente, en los que la percepción corporal de la persona es fundamental. Este enfoque coincide con el de Gaudí en la importancia que concede a la materia, pero se diferencia en su lenguaje, que es más moderado y abstracto.

Existen incluso otros enfoques en los que la naturaleza se entiende como un proceso dinámico que se traduce en recorridos fragmentados y geometrías complejas. Mediante el uso experimental de una amplia variedad de materiales, se crean composiciones fragmentadas e inestables, caracterizadas por el movimiento y la tensión, que generan atmósferas muy dinámicas y expresivas.

Otra línea de trabajo, mucho más cercana a nosotros, no pretende representar la naturaleza directamente ni traducir sus geometrías en estructuras, como hace Antoni Gaudí, sino ofrecer una respuesta profundamente arraigada en el contexto. El resultado son proyectos que no imitan a la naturaleza, sino que la enmarcan, la filtran y la intensifican a través de recorridos y relaciones visuales.

La materialidad adquiere un papel fundamental, al igual que en Gaudí, pero con una lógica diferente. En la obra de Gaudí, los materiales son variados y presentan una gran riqueza plástica y cromática. Por el contrario, este enfoque se caracteriza por una fuerte reducción y control de los materiales, mediante el uso de elementos esenciales tratados con la máxima austeridad y la exploración de los múltiples registros de un mismo material, como el acero o el hormigón.

Este enfoque parte de la abstracción y la atmósfera para crear espacios silenciosos y contemplativos. En ellos, la naturaleza, los materiales, la luz y la sombra se experimentan de forma sensorial, con la intención de que la arquitectura se convierta en una experiencia global para el individuo.

Más allá de las diferencias formales, esta diversidad de enfoques arquitectónicos, desde el modernismo catalán hasta la época contemporánea, converge en lo más fundamental: la voluntad de crear una arquitectura profundamente conectada con las leyes de la naturaleza y con la experiencia sensorial de las personas.

SAGRADA FAMILIA. TRASCENDENCIA

RCR Arquitectes

¿Puede el profundo desarrollo de un trabajo o una disciplina como la arquitectura, y especialmente de una obra como la Sagrada Familia, conducir a la experiencia de Dios?

Es evidente que las superficies se ven con facilidad, pero las profundidades solo se pueden interpretar. Permítannos el atrevimiento de transmitir nuestra visión. Nos gustaría hacerlo a través de tres puntos esenciales que sintetizan la cosmología que compartimos:

La cosmología, como ciencia universal, está siempre presente en una parte de nuestros pensamientos con un pretendido deseo de comprensión global, ya que nos aporta paz y un impulso difícil de explicar.

Aunque busquemos una supuesta verdad, debemos reconocer que existe más de un tipo de verdad. De hecho, podríamos decir que la única verdad es la actitud constante de buscarla, a pesar de nunca encontrarla del todo.

La Unidad Creadora, el Espíritu, la Vacuidad..., el sustrato metafísico último, la potencialidad pura, el Tao, Dios..., el Aliento.

Son solo algunas de las muchas formas de llamar al gran misterio.

A partir de ahora nos referiremos a este como Aliento, como impulso, como signo de vida, y nos gustaría reflexionar sobre él y acercarnos al mismo a través de tres enunciados:

1. En esencia, todo es solamente evolución del Aliento.
2. El camino de la conciencia.
3. La vida como experiencia.

El gran hiperboloide
del ábside, con un
triángulo dorado como
representación del
Padre Eterno

En esencia, todo es solamente evolución del Aliento

De la vacuidad más compleja y desconocida surge todo el mundo manifestado. La evolución de este mundo manifestado es un proceso que constituye un camino trascendente que incorpora lo que era anteriormente (trascendencia e inclusión) y le añade componentes inusualmente nuevos, como la asombrosa capacidad de la evolución para ir más allá de donde se encontraba y desplegarse con discontinuidades y saltos de emergencia creativa.

El curso de esta evolución no deja de ser el despliegue del Aliento, desde la vacuidad hasta la generación de la materia; de la materia hasta la vida y la mente, y, con la emergencia de la mente, hasta la evolución de la conciencia. El Aliento es el impulso, la creatividad de una complejidad cada vez mayor, la vida, la fluidez, la naturalidad, la espontaneidad. Es el todo.

Gaudí es plenamente conocedor del impulso del Aliento. Cèsar Martinell pone las palabras en boca de Gaudí refiriéndose a este templo y nos habla de sus vínculos con la armonía universal, diciéndonos que «explicó la convergencia hacia la unidad suprema que rige los destinos del universo». (28)

En esencia, todo es evolución del Aliento, y en nosotros la evolución de la conciencia nos lo revela, todo proviene del origen, todo es lo mismo, ¡todo es el Aliento!

El camino de la conciencia

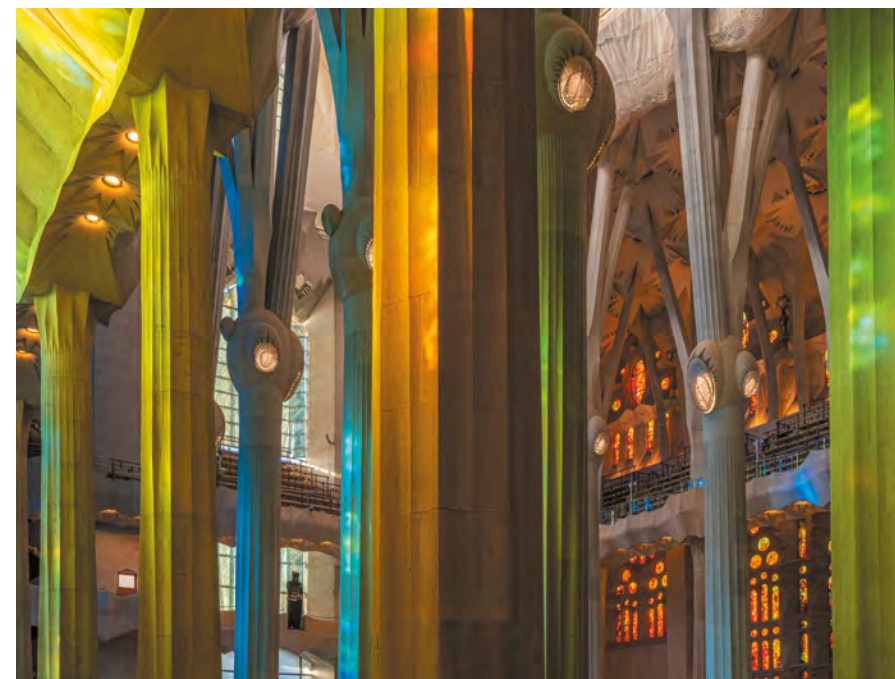
El camino del desarrollo humano es un camino similar al proceso evolutivo general de la tierra y del universo, y es también el camino de la evolución de la conciencia.

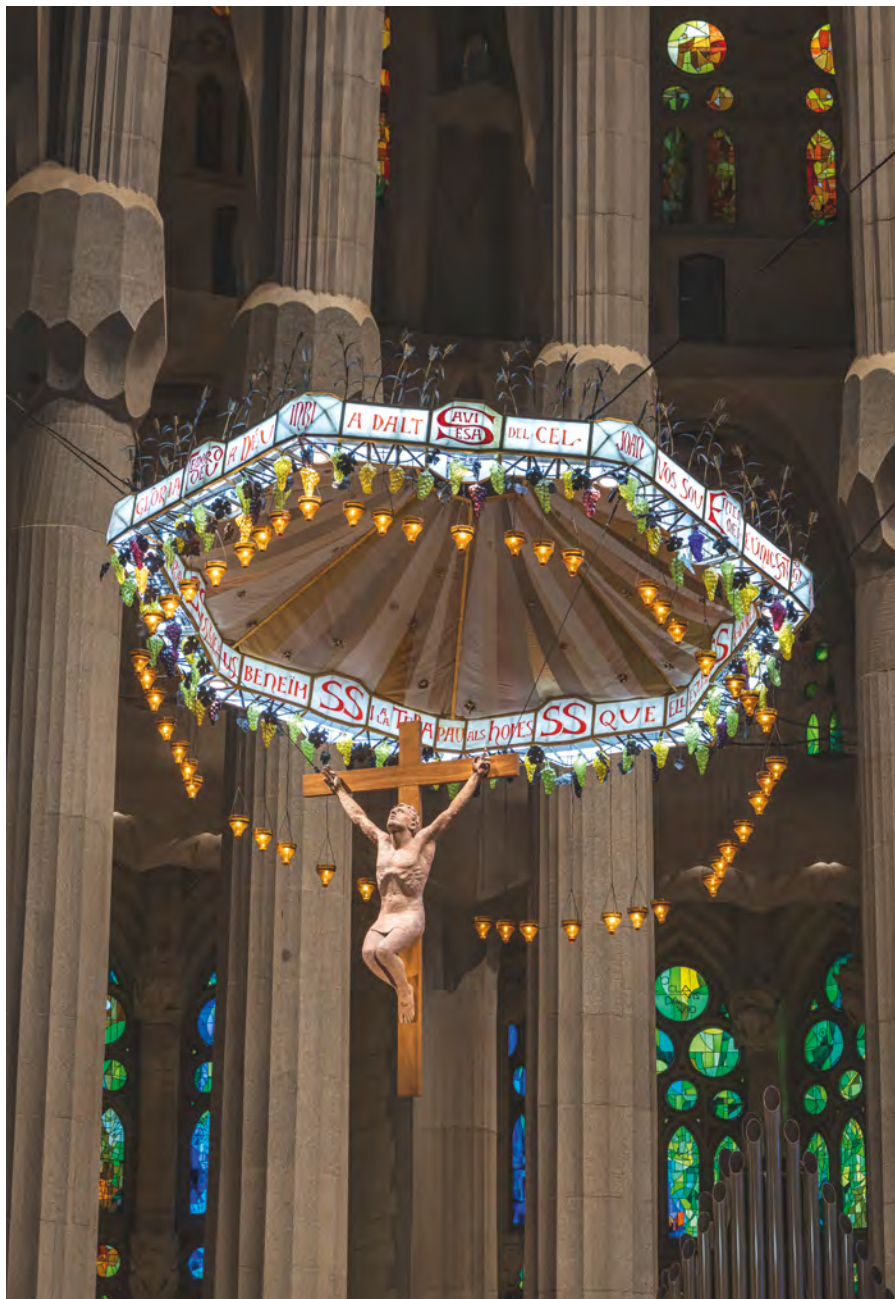
Los sabios nos dicen que este camino de evolución creciente se convierte en inverso al de la multiplicidad. La conciencia es un camino ascendente de

niveles sucesivos que conduce a la vacuidad, en la que todas las formas se vuelven ilusorias y la sabiduría es el camino de regreso al origen, al Aliento. Es la revelación de que el Aliento es el todo y está en todo.

A medida que aumenta la profundidad, la conciencia también se despierta y se desarrolla cada vez más. Conciencia y profundidad son lo mismo.

El chamán, el yogui, el santo y el sabio son las personas que, en las distintas épocas, están por delante en cuanto a conciencia de su tiempo; tener una percepción amplia es algo excepcional y poco común, y exige tal profundidad que pocas personas la alcanzan. Como dice Ken Wilber, «cuanto mayor es la profundidad de la conciencia, menor es el número de personas».

En cada nivel de conciencia existe una percepción diferente del mundo, sobre sí mismo y sobre los demás.

Xavier Zubiri nos dice: «La realidad no es sinónimo de las cosas existentes, sino que es lo presente en la percepción personal».

Sabemos que Gaudí, tras varios periodos de indiferencia, de inseguridad y también de crisis, alrededor de los cuarenta años, tenía una piedad ferviente y unas convicciones religiosas profundamente arraigadas.

Y es en este camino de convicción y de crecimiento de la conciencia donde pueden tener lugar experiencias espirituales en cualquier etapa del proceso de desarrollo, experiencias que permiten apreciar una mayor profundidad, pero que requieren un proceso de crecimiento y maduración para poder arraigar.

Cuando Gaudí comenzó la Sagrada Familia, se sumergió en la lectura espiritual y adoptó una vida casi monástica, en la que el trabajo y la construcción se convirtieron en un acto de fe y de oración. Recorría un camino constante de crecimiento de la conciencia.

Cuando, en este camino de crecimiento, se abandona la ascensión de niveles, según Ken Wilber, se entra en la vacuidad: dentro y fuera, sujeto y objeto pierden su significado. Ya no se observa el mundo ni se contempla el universo: el hombre se convierte en universo.

La vida como experiencia

Para nosotros, lo más importante de la fe no es solo una adhesión intelectual a unas supuestas verdades, sino el camino de la experiencia íntima con el Aliento.

El encuentro del ser humano con el Aliento implica, y consiste en, la experiencia personal.

La etimología nos ayuda a comprender mejor el concepto: el verbo latino ex-per-iri significa 'explorar viajando', conocer algo no solo por haber oído hablar de ello, sino por haberlo buscado y haber estado en contacto vital con ello, a través de una relación vivida, con éxitos y fracasos, atravesando dificultades.

Según Zubiri, «experiencia significa algo adquirido en el transcurso real y efectivo de la vida», y santa Teresa escribe: «Esto, por experiencia, es otro negocio que solo pensarlo o creerlo».

Gaudí nos dice: «Esperar que las cosas lluevan del cielo sin que nosotros hagamos todo lo que está a nuestro alcance son boberías, como dice santa Teresa».

Lo que nos exponen refleja distintos niveles de relación con la realidad: pensar, creer y experimentar.

Pensar o creer a menudo es una adhesión a una supuesta verdad o a una autoridad; la experiencia, por el contrario, es un conocimiento directo que conduce a la comprensión.

Casi nadie puede transmitir nada a los demás: la comprensión surge de la propia experiencia y del propio crecimiento. Es en este crecimiento donde podemos experimentar que formamos parte del todo, que somos el todo.

En su etapa más ascética, Gaudí lleva la austeridad al extremo en su alimentación y su vestimenta, y vive esta experiencia con todo su ser. Nos dice: «La mortificación del cuerpo es la alegría del espíritu...», «la mortificación conviene tanto al cuerpo como al alma; pasar calor en verano y frío en invierno. Hay que comer solo para no morir».

Esta vida radical, experienciada, vivida como creyente, con gran devoción y total dedicación a la obra del templo, probablemente lo llevó primero a espa-

cios de claridad en la conciencia y crecimiento espiritual, y finalmente a la experiencia mística.

Edward Schillebeeckx dice: «Dios se da a conocer en y a través de experiencias humanas».

Y Werner Heisenberg, físico galardonado con el Nobel por sus trabajos de

física cuántica, escribe: «El primer sorbo de la copa de la ciencia te vuelve ateo, pero en el fondo del vaso Dios te está esperando».

Compartimos especialmente las palabras de Xavier Zubiri: «La experiencia de Dios no es una experiencia al margen de lo que es la vida cotidiana: andar, comer, llorar, tener hijos... No es experiencia al margen de esto, sino justamente la manera de experimentar todo ello, la condición divina en la que el hombre consiste». Y añade: «Trascender no significa estar más allá de las cosas, porque, por el contrario, Dios está formal e intrínsecamente en ellas... Y esto es lo esencial de la trascendencia divina: no es ser “trascendente a las cosas”, sino ser “trascendente en las cosas”».

De la Sagrada Familia nos gustaría destacar:

Su verticalidad, que expresa este camino evolutivo y ascendente; un camino que glorifica la unidad, no la multiplicidad; la vacuidad, no la forma; el cielo, no la tierra.

Es la expresión de una síntesis holística y cosmológica, de este proceso evolutivo del espíritu, la materia, la vida, la mente y la conciencia, como una única realidad hecha arquitectura.

Aspira a ser una arquitectura sacra, totalizadora, trascendente, que busca la relación con el universo, y con lo divino, con una fuerte carga simbólica única a escala mundial; es la expresión de la propia experiencia de devoción trasladada a la obra.

En la Sagrada Familia encontramos la máxima intensidad de su saber. Se convierte en una obra puente entre la tierra y el cielo que habla por sí misma, con su capacidad de atemporalidad, trascendencia y misterio, difícil de compren-

der sin una experiencia profunda, una experiencia desde dentro, desde Dios. Esta experiencia se filtra a través de la arquitectura y cala fácilmente en las personas abiertas y predispuestas, sean creyentes o no.

Esta transmisión directa de la experiencia de Dios es una donación total, ya sea en la obra arquitectónica, en obras literarias como las de santa Teresa de Jesús o san Juan de la Cruz, o también en obras de vida como las de la Madre Teresa de Calcuta. Todos ellos se convierten en servidores de la obra, en amanuenses, como solía decir Carles Martí, y a través de ellos el Aliento se nos hace más próximo.

También nos gustaría destacar la extraordinaria vida del sabio Antoni Gaudí, una persona excepcional que convirtió su existencia en una donación constante, en un camino espiritual de una profundidad y consistencia únicas.

BIBLIOGRAFÍA

- Bergós, Joan. *Gaudí. L'home i l'obra*. Barcelona: Ariel, 1945.
- Martinell, Cèsar. *Gaudí i la Sagrada Família comentada per ell mateix*. Barcelona: Aymà, 1951.
- RCR Arquitectes. *Jo, univers: un instant de consciència entre el no-res*. Inédito, 2013.
- Ros García, Salvador. *La experiencia de Dios en la mitad de la vida*. Madrid: Editorial de Espiritualidad, 2010.
- Rubia, Francisco J. *La conexión divina: la experiencia mística y la neurobiología*. Barcelona: Crítica, 2010.
- Wilber, Ken. *Breve historia de todas las cosas*. Barcelona: Kairós, 2007.
- Puig i Tàrrach, Armand. *Antoni Gaudí, vida i obra*. Barcelona: Pòrtic, 2024.

SCENERY AND ARCHITECTURE. PAISAJE Y ARQUITECTURA

Kazuyo Sejima

Kazuyo Sejima propone la diversidad como tema central, inspirada por su visión de la arquitectura como un espacio de encuentro similar a un parque. Estos entornos, que integran la individualidad y la colectividad, fomentan la convivencia, la libertad y una multiplicidad de experiencias. Esta idea conecta con la esencia de la Sagrada Familia, donde convergen diferentes culturas y perspectivas. A partir de su propia experiencia, Sejima presenta una arquitectura capaz de generar emoción e inclusión, en la que el espacio se convierte en un lenguaje universal. La arquitectura, por tanto, va más allá de la construcción de formas para crear atmósferas que conectan profundamente con las personas.

UNA ARQUITECTURA QUE EXPRESA Y CONVOCA, ACOGE, ELEVA Y HACE PARTICIPAR

Jordi Faulí i Oller

Gracias, reconocidos y admirados arquitectos, por habernos presentado tan bien la esencia de la arquitectura gaudiniana. Y, en concreto, de la Sagrada Familia, donde existe una profunda relación entre la expresión de la fe y la arquitectura y el arte.

A continuación se describirá el futuro actual de la Sagrada Familia: el proyecto de Antoni Gaudí para la fachada principal, la fachada de la Gloria, de la que actualmente estamos elaborando el proyecto de ejecución de las cuatro torres campanario y del atrio de entrada. Los campanarios se construirán con grandes paneles de piedra tensada, como las torres centrales, pero los paneles no se dispondrán por niveles, sino en crecimiento helicoidal.

Gaudí convierte toda la Sagrada Familia en un himno a la vida: una obra que nos explica la vida de Jesús y que, al mismo tiempo, hace participar a todos, porque llega al corazón de las personas. Quería que cualquiera que la contemplara se sintiera conmovido e interpelado en su propia vida. Tal y como se lee en los *Àlbums de Temple*, «la Sagrada Familia glosará en la fachada principal la vida y el fin del hombre». Gaudí sitúa al hombre y a la mujer ante la realidad y las decisiones de su vida, así como ante lo que sucederá tras la muerte, según la escatología cristiana.

Desde la ciudad se contemplará un monumental nártex o pórtico situado delante de las torres, con el que Gaudí pretendía evocar la gloria eterna y que definió en una gran maqueta. Está formado por dieciséis grandes linternas hiperbólicas situadas desde los 20 hasta los 78 metros de altura, sostenidas por árboles de columnas, emplazados en un discreto plano posterior. Las linternas, que representan los siete días de la Creación en el caso de las delanteras y las nueve jerarquías angélicas en el caso de las del segundo plano,

sobrevolarán la plaza-puente de delante de la fachada hasta la mitad de la calle. Desde los laterales hacia el centro irán aumentando de tamaño y elevándose, con la cruz de la torre de Jesucristo al fondo. Iluminadas por el sol del mediodía, conformarán un conjunto pétreo de progresivo crecimiento hacia el centro, y de clara verticalidad, para expresar el anhelo de vida eterna; unas nubes se extienden sobre el pórtico y las torres, mostrando inscrito el texto del Credo. Su proyecto ejecutivo y su construcción supondrán un nuevo reto que se resolverá con la colaboración de muchas personas: interpretar y hacer realidad las indicaciones de contenido teológico propuestas por el arquitecto, detallar las formas y geometrías, resolver la estructura y la constructividad del conjunto, sacar el máximo rendimiento expresivo de las texturas, los despieces y las posibilidades de los materiales, resolver la recogida del agua, las entradas de claridad solar en el interior de las linternas, la iluminación, la tecnología de la construcción, la obra artística que albergará...

La arquitectura de Gaudí, como ya se ha dicho, envuelve a la persona. Y en la Sagrada Familia lo vemos en el estallido de alegres formas naturales de la fachada del Nacimiento, o en el interior de las naves, lleno de luz, de color y de estructuras arbóreas. La arquitectura, con el arte, comunica la esencia del mensaje catequético y teológico y nos lleva a percibir el «misterio», tal como nos habéis explicado. El espacio del atrio de entrada de la fachada de la Gloria, cuya construcción comenzará muy pronto, envolverá a todo aquel que entre en él por su esbeltez y grandeza, por sus formas arbóreas, por su crecimiento hacia el centro y hacia arriba, por los himnos que allí resonarán, por las lucernas de las bóvedas ascendentes y luminosas, por la obra artística que albergará, obra que debe ser una expresión viva del significado y del arte de hoy en día.

Las dimensiones del atrio serán amplias y esbeltas, de 50 metros de largo por 18 de profundidad y hasta 54 metros de altura, más alto que la bóveda de la

nave central del interior. Será como una esbelta sala hipóstila con quince árboles de columnas, similares a los de las naves, con ramas de continua ramificación. Siete sostienen el pórtico y simbolizan el crecimiento de las virtudes humanas. Ocho, las bienaventuranzas, sostendrán las torres campanario a 30 y 45 metros de altura, donde estará realmente la base de las torres. De este modo, en el atrio nos encontraremos bajo el pórtico y bajo las torres campanario, y estaremos cubiertos por veinte lucernas, situadas entre los 20 y los 54 metros de altura, enlazadas entre sí y en alturas ascendentes hacia el centro y hacia el interior. Serán muy luminosas y coloridas al representar los siete días de la Creación y las ocho bienaventuranzas. En definitiva, una invitación a elevarse, a elevarse espiritualmente, a mirar hacia arriba.

De acuerdo con las descripciones que Gaudí dejó por escrito, en la mitad superior del gran paramento que separa el atrio de la nave interior, el artista representará, en un extensísimo lienzo que se eleva hacia el centro hasta los 54 metros, la alegría de la corte celestial, presidida por Dios Padre, Cristo juez y el Espíritu Santo, situados en los ventanales centrales, acompañados de ángeles y rodeados por una multitud de santos y santas de todas partes, con la Virgen María en primer lugar, que se distribuirán por el vasto espacio. Cuerpos espirituales, celestiales, incorruptibles, gloriosos, resplandecientes, llenos de fuerza (1 Co 15, 15-44), llenos de vida, coloridos, hermosos, luminosos. La obra artística y la arquitectura, fusionadas expresivamente, transmitirán la alegría de la vida eterna e invitarán a todo el mundo a querer estar en ella. Por arriba, el Cielo recibirá claridad cenital del interior de las torres. Y por abajo terminará, a 20 metros, en un coro inclinado que entonará himnos celestiales, y donde se representará el Purgatorio, en la antesala del Cielo. Justo debajo del coro y hasta el suelo, Gaudí propone mostrar cómo Cristo y la Iglesia nos indican que hay que vivir para alcanzar la felicidad eterna: el amor al prójimo —las catorce obras de misericordia, la práctica consciente y de

servicio de los oficios (con una amplia representación), la oración (el Padre-nuestro), los sacramentos—. Las ocho columnas de las bienaventuranzas sostienen las torres y las esbeltas y ligeras catorce columnas de las obras de misericordia, situadas a ambos lados de las puertas, sostienen el coro y nos elevan hacia el Cielo.

El atrio será, como el interior de la nave, un espacio que permitirá multiplicidad de visiones, de puntos de vista, de experiencias, abierto a personas de todas partes, de diferentes orígenes y creencias, imbuidas de la atmósfera creada por formas naturales arborescentes, ondulantes y ascendentes, por el arte, por el color y por la luz.

La fachada —expresión de gloria eterna— invitará a entrar en su atrio, donde uno se sentirá acogido y experimentará sentimientos de elevación. Al contemplar la belleza del espacio arquitectónico y de la magna obra artística, se sentirá invitado a participar, a meditar sobre su propia vida. Al igual que el resto de la Sagrada Familia, esperamos que sea una arquitectura capaz de hablarle a la ciudad y al mundo, y de mantener viva, con fidelidad y esperanza, la fuerza del proyecto de Antoni Gaudí. La fachada de la Gloria supone un reto arquitectónico de gran magnitud y, al mismo tiempo, la última fase constructiva importante de la Basílica, un hermoso reto de futuro inmediato, que nos invita a mirar hacia adelante con responsabilidad, confianza y proyecto compartido.

La Sagrada Familia ha sido y seguirá siendo obra de muchos, dando continuidad al trabajo ejecutado a lo largo de 144 años y en consonancia y fidelidad al proyecto de Gaudí, y a la labor de un pueblo.

Una vez más, queremos daros las gracias a vosotros, arquitectos galardonados con el Pritzker, por honrarnos hoy con vuestra presencia y vuestras aportaciones. ¡Seguro que Antoni Gaudí os habría acogido con gran generosidad, igual que su hermosa arquitectura nos acoge siempre!

ARCHITECTURAL DIALOGUE ON GAUDÍ AND THE CONTEMPORANEITY OF THE SAGRADA FAMÍLIA

Esteve Camps i Sala

EXECUTIVE CHAIRMAN OF THE JUNTA CONSTRUCTORA
DE LA SAGRADA FAMÍLIA

2026 is an exceptional moment for Barcelona and for the Sagrada Família. Coinciding with the hundredth anniversary of the death of Antoni Gaudí, the city has been named World Capital of Architecture, reaffirming its role as an international benchmark in creativity, innovation and architectural excellence. Within this framework, the Junta Constructora de la Sagrada Família has put together an extensive programme of events to promote the genius architect and his legacy, and to pay tribute to all the generations that have helped build the Temple.

In this context, the Basilica of the Sagrada Família will host a series of extraordinary conferences, bringing together four world-renowned architects, all recipients of the Pritzker Prize, the world's highest honour in the field of architecture. Their presence in Barcelona, at such a significant time, reinforces the city's role as a global meeting point for architectural practice and scholarship.

The commemoration of Gaudí Year aims to be a shared celebration, open to the people and projected from Barcelona to the world. On 10 June, we held the central event of these celebrations at the Basilica of the Sagrada Família, with a solemn mass officiated by the Holy Father Pope Leo XIV. Afterwards, the Pontiff blessed the tower of Jesus Christ, crowned with its cross this year and illuminated for the first time. This milestone, which was deeply symbolic, is a turning point in the Temple's history.

The culmination of the tower of Jesus Christ is the result of the perseverance, hard work and constancy of everyone who, over 144 years, has helped make

this one-of-a-kind project possible. Since Pope Benedict XVI consecrated the Basilica for worship in 2010, the works have progressed unhesitatingly, completing the six central towers: the tower of the Virgin Mary, the towers of the Evangelists and, this year, the tower of Jesus Christ. This achievement takes the Basilica to its peak and, once again, transforms the Barcelona skyline.

In this year of commemoration and celebration, the Sagrada Família is a meeting point for tradition and the future, for the vision of a genius and the teamwork that has made it possible. Today, a hundred years after Antoni Gaudí's death, we can proudly say that we are closer than ever to making his dream come true.

Joan Trias de Bes

DR. ARCHITECT

MEMBER OF THE JUNTA CONSTRUCTORA

DE LA SAGRADA FAMÍLIA BOARD OF TRUSTEES

I am very proud to present this publication of the conference papers delivered on 27 June 2026 in the central nave of the Temple of the Sagrada Família.

The conference documented in this publication was part of the programme of events marking the hundredth anniversary of Antoni Gaudí's death, in which the completion, crowning and papal blessing of the tower of Jesus Christ formed the central focus of the year commemorating the anniversary of 10 June 1926.

The following paragraphs provide a transcription of the brief introductory speech, although the version delivered on 27 June 2026 omitted some of the citations and bibliographical references that complete the texts here, for the obvious reason of simplifying the presentations.

H. Em. and Most Rev. Archbishop of the Archdiocese of Barcelona, Executive Chairman of the Junta Constructora Board of Trustees, members of the Junta Constructora de la Sagrada Família, Rev. Rector of the Parish of the Sagrada Família, authorities, Dean of the Architects' Association of Catalonia and members of the board of directors, fellow architects and academics, ladies and gentlemen.

It is an honour and a pleasure to present this event on behalf of the Junta Constructora de la Sagrada Família. Today is a day for celebration and thanks.

First of all, I would like to thank the architects who are with us today and who have generously accepted the invitation to take part in this collaborative conference. It is almost unnecessary to mention the careers and credentials of the speakers. It's impossible to briefly summarise their multiple accolades, the result of their exceptional and exemplary dedication to architecture. Suffice it to mention the Pritzker Prize awarded to Kazuyo Sejima –with Ryue Nishizawa– in 2010, and to Carme Pigem, Rafael Aranda and Ramon Vilalta in 2017, to highlight the privilege and importance of the lectures we are about to hear.

Allow me to say that one of the greatest accolades for an architect is undoubtedly being a benchmark for other architects. And, in this regard, the four speakers we have with us today have had and continue to have a significant international influence through the work they have carried out over decades. They have all conveyed a personal way of understanding architecture. And, above all, they have created works that bring people together, build community and convey and generate emotions.

This acknowledgement, as it should be, extends to Jordi Faulí, fellow architect, who has spent his whole professional life working on the construction of the Temple. Thank you, Jordi, for devoting your life to this significant, universal work.

But it is also a day of celebration. A celebration of architecture, in this case. Because architecture must be celebrated when it achieves excellence and transcendence. And, above all, when it has the power to bring us together on a day like today.

Poetically and figuratively, we could say that we have been summoned by

Antoni Gaudí. According to Bassegoda Nonell, one of the last things Gaudí ever said was addressed to the locksmith Vicenç Villarrubias: “*Vicenç, come in tomorrow. We'll do some beautiful things.*” ⁽¹⁾

An epitaph in the form of a summons: An ode to beauty and to gathering around it.

Byung-Chul Han, a contemporary South Korean philosopher, in his essay “Saving Beauty”, concludes that, faced with the risk of confusing beauty with the ephemeral and pleasurable, beauty is what links us to the very depths of our being, our thoughts and our way of understanding the world we live in. ⁽²⁾

For Gaudí, beauty took on a dimension connected to the “essential” ⁽³⁾. And the speakers with us today have developed their work based on an interest in and understanding of what is essential.

Understanding the essential in an architectural work would require a full chapter on its own. From a structuralist standpoint, we accept that every creative task is the result of a proposition. In this sense, Wittgenstein said, “*The essential is that which is common to all propositions which can express the same sense.*” ⁽⁴⁾ So, we will determine that the essential in the work of these architects is that which is common to their repertoire. What Enric Miralles defined as a “continuous work”.

Kazuyo Sejima, with Ryue Nishizawa, has done this through processes that link the diagram to its materialisation. The diagram, as a design mechanism based on the evolution of primordial schemes that, in a process of intellectual manipulation, create spaces that emerge as a result of a logic of interrela-

tions revealed to us by geometric shapes as we delve into their infinite possibilities. So, exploring with cylinders, prisms and seemingly simple geometric shapes provides a dialectic generated through multiple relationships. Formal opposition, the interrelationship between volumes of different dimensions, figurative fragmentation, the sequence of membranes or inter-jacent fluidity are frequent resources. Underlying these mechanisms, we always find an understanding of void as a fundamental category of space ⁽⁵⁾. As a result, diagrams give rise to a materiality that is substantially abstract. Meaning it is clean and light, preventing it from separating from the conceptual scheme it draws from.

With RCR, the essential is manifested as an inherent driving principle. An alternative, we could say, to Louis Kahn's statements on "*order and form*" ^{(6) (7)}. In the project gestation stage, water is often already present on paper, and their constructive repertoire delves into the possibility of matter as an element that oscillates between the substantial and the evanescent. In looking back on their work retrospectively, we find a persistent focus on the geographic and cultural roots that have shaped and moulded their thinking. When we visit them, it is clear that their works are an extension of a dual landscape: an external landscape, with its pre-existing natural or urban features, and an internal landscape born of their shared, complementary gaze. If I may, it is like a William Turner transposed into architecture, in which the mental space of architects makes its way through the overwhelming physical reality.

Finally, if we dare to establish a correlation among our guests at this collaborative conference, I would say that they share with Gaudí a dual consciousness: First, the fundamental function of architecture as a generator of human and social gathering spaces. And second, And second, the inexorable need to activate the form-matter relationship through ongoing research.

What characterizes SANAA and RCR, together with Gaudí, is their enduring exploration of the relationship between the act of building and architectural expression. These are trajectories in constant evolution, driven by an aspiration toward the sublime.

In this sense, one can discern in all three a shared journey toward "demat-terialization" as a category—perhaps an inexorable one—whenever the spiritual becomes manifest in architecture.

In poetic terms, they would constitute a metaphysical triad composed of the vectors of space, matter, and time.

Sejima would embody this through a topological approach, bringing matter closer to the diagram that generates the project's conceptual premise.

RCR would do so through physicality, exploring the evanescent limits of matter. They express this particularly well when they speak of "artificializing" nature or "naturalizing" the artificial.

Gaudí would contribute to this triad through a phenomenological dimension, along a path traced between morphogenesis, symbolism, descriptive geometry, and the Mediterranean constructive tradition.

Today, we need only raise our eyes toward the nave that surrounds us to perceive and appreciate this awareness—or, put another way, to celebrate architecture.

Thank you, once again, for your participation in this collective lecture.

Barcelona, 27 June 2026

NOTES AND BIBLIOGRAPHICAL REFERENCES:

(1) Joan Bassegoda Nonell, (1989) *El gran Gaudí*. Barcelona: Editorial AUSA. This book, not available in English, shares the long-held belief that Gaudí's final words were to blacksmith Vicenç Villarrubias on the Sagrada Família building site: "*Vicenç, come in tomorrow. We'll do some lovely things.*"

(2) Han, B.-C. (2017). *Saving Beauty*. (D. Steuer, Trans.). Polity Press.

(3) "For an object to be truly beautiful, nothing must be superfluous; only those material conditions that make it useful must remain, and from this the general form will arise." (p.41)

Gaudí, Antoni. *Escrips i documents*. Edited by Laura Mercader. Barcelona: Penya-segat, 2002.

(4) Wittgenstein, Ludwig. *Tractatus Logico-Philosophicus*. Original English translation by Frank P. Ramsey and Charles Kay Ogden. New York: Harcourt, Brace & Company, Inc., 1922. (proposition 3.334)

(5) "*Space – is it that which, since that time, challenges modern man increasingly and ever more obstinately to its utter control? Does not modern graphic art also follow this challenge, insofar as it understands itself as dealing with space?*" (p. 4)

"In sculptural embodiment, emptiness plays in the manner of a seeking-projecting instituting of places." (p. 7)

Heidegger, Martin. *Art and Space*. Translated by Charles H. Seibert. *Man and World* 6 (1973), pp. 3–8 Dordrecht: D. Reidel Publishing Company.

(6) Kahn, Louis I. "Form and Design." *Perspecta*, no. 3, 1955, pp. 18–25. Yale University Press, New Haven.

(7) "*I would not think first of materials; I would think of the nature of something, of what kind of institution it would be. But how right it is to think of materials, for materials inspire.*"

"Address by Louis I. Kahn", lecture delivered on 5 April 1966.

Jordi Faulí i Oller

BARCELONA, 30 SEPTEMBER 1959

Architect (1992) and PhD in Architecture (2008) with the doctoral thesis *Composition and Continuity in the Columns and Vaults of the Naves of the Expiatory Temple of the Sagrada Família* (2009), from the Barcelona School of Architecture (ETSAB).

Head architect and coordinator of the works on the Expiatory Temple of the Sagrada Família since October 2012. Deputy architect on the works of the Expiatory Temple of the Sagrada Família from 1993 to 2012, with Jordi Bonet i Armengol as the head architect and coordinator. Member of the Sagrada Família Technical Office since 1990.

Full academician of the Royal Catalan Academy of Fine Arts of Sant Jordi since 2017, and full member of the Institute for Catalan Studies, attached to the Science and Technology Section, since 2017.

He received the 2010 Barcelona City Award for Architecture and Urban Planning for the execution of the naves of the Sagrada Família designed by Gaudí, awarded jointly with the other members of the site management team.

In 2025, he gave the inaugural lecture for the 2025–2026 academic year of Ateneu Universitari Sant Pacià, entitled “Gaudí’s architecture for the Sagrada Família elevates the spirit towards God”.

AUTHOR OF THE BOOKS

El temple de la Sagrada Família. Editorial Palacios & Museos (Third edition, 2023).

Petita història de la Sagrada Família. Barcelona. Editorial Mediterrània. 2010

Les naus de la Sagrada Família: Els secrets arquitectònics d’una obra irrepetible (2014). Editorial Mediterrània, with Ramon Espel, Mark Burry, Jordi Coll and Josep Gómez.

Article “Les claus de la construcció de les naus de la Sagrada Família”, published in the book *La Sagrada Família d’avui dia*. Barcelona: Editorial Lunwerg. 2010.

RCR Arquitectes

RAFAEL ARANDA, CARME PIGEM AND RAMON VILALTA

Rafael Aranda, Carme Pigem and Ramon Vilalta have been architects since 1987 and have been working together as RCR Arquitectes in their hometown of Olot since 1988. They won the 2017 Pritzker Prize and the 2005 National Culture Award in Architecture from the Government of Catalonia; were named Knights of the Order of Arts and Letters in 2008 and Officers in 2014 by the French Republic and made honorary members of the American Institute of Architects in 2010 and of the Royal Institute of British Architects in 2012. Plus, they received the French Academy of Architecture Gold Medal in 2015, the Olot City Medal in 2017 and the Government of Catalonia Gold Medal in 2018. They were named foreign members of the French Academy of Architecture in 2019 and honorary fellows of the Official College of Architects of Cádiz in 2025, and were awarded honoris causa doctorates by the National University of Córdoba, Argentina in 2025. Their work has been in the Centre Pompidou permanent collection since 2020.

Since 1989 they have served as consulting architects for the Garrotxa Volcanic Zone Natural Park and were professors of urban planning and landscape architecture (1989–2001, Vilalta) and projects (1992–2004, Pigem), as well as writing essays on architecture and landscape. They have been organising and leading an International Summer Workshop since 2008 at their studio, located in the former Barberí foundry, through their RCR LAB-A laboratory facility. In 2013, they established the RCR BUNKA foundation to foster an appreciation of architecture, landscape, the arts and culture.

They have won several international and national competitions, and have received awards for their work, including the 2015 Spanish International

Architecture Award for the Soulages Museum, the 2011 Belgian Building Awards International Prize and ten FAD awards. They have had one finalist project and four shortlisted entries for the European Union Mies van der Rohe Awards.

They have taken part in international and solo exhibitions, including “RCR Architectes. Creativitat compartida” at Palau Robert in Barcelona, the ICO Museum in Madrid and Miramar Palace in San Sebastián; “The intangible tangible” at the House of Art in České Budějovice; “RCR. Dream and nature” at the Venice Biennale; “Geography of dreams” at the Toto Gallery · Ma in Tokyo; “RCR Architectes. Ici et ailleurs, la matière et le temps” at the Soulages Museum in Rodez; and “RCR Architectes. Arrels i ales” at the Garrotxa Museum. Their work has been published in several monographic issues of renowned journals such as *El Croquis*, issues 115/116, 138, 162, 190, 228 and collection 1998–2012 (Madrid); *AV* issues 137, 175, (Madrid); *A+U* issues 542, 549 (Japan); and the book *RCR Aranda Pigem Vilalta Architectes. Between abstraction and nature*, published by Gustavo Gili (Barcelona). Their work has also been shared in many conferences over the years.

Originally from Catalonia, the group’s work has spread to many countries and continents.

Kazuyo Sejima

HITACHI, 29 OCTOBER 1956

Born in Ibaraki, Japan, Kazuyo Sejima graduated from Japan Women's University in 1981. In 1987, she opened her own studio in Tokyo and then, in 1995, she founded SANAA with Ryue Nishizawa. Her solo works include House in Plum Grove, Inujima Art House project and Japan Women's University Mejiro Campus. SANAA's main works include the 21st Century Museum of Contemporary Art in Kanazawa, Rolex Learning Center, Louvre-Lens Museum, Grace Farms, Bocconi University New Urban Campus, La Samaritaine, Art Gallery of New South Wales Naala Badu Building and Kagawa Prefectural Arena. In 2010, Kazuyo Sejima was the curator for the 12th International Architecture Exhibition at the Venice Biennale. Her honours include the Japan Architecture Award, Venice Biennale Golden Lion, Rolf Schock Prize in the Visual Arts, Pritzker Architecture Prize, Officer in the Order of Arts and Letters, Prix d'architecture de l'Équerre d'argent, Medal with Purple Ribbon, Thomas Jefferson Medal, Praemium Imperiale and 2025 Royal Gold Medal from the Royal Institute of British Architects. She is currently a professor at the Polytechnic University of Milan, a visiting professor at Japan Women's University and Osaka University of Arts, an Emeritus Professor at Yokohama National University and director of the Tokyo Metropolitan Teien Art Museum.

ANTONI GAUDÍ'S LITURGICAL SPACE

Jordi Faulí i Oller

For 100 years now, the Sagrada Família has been under construction without Gaudí, who designed it as an architectural expression of the Christian faith. To ensure construction would continue, he worked on it for 43 years, and exclusively for the last 12 years of his life. Over those years, he drew up the project for the future of the Sagrada Família to be followed by his successors (many of which had been his collaborators). And this is what has happened, with contributions from the artists and with the structural and building technology of each era.

When Antoni Gaudí finished the 1:10 scale model of the main nave, where we are now, he said: "I am satisfied with the latest model for the Temple naves, but I'm upset that I won't be able to build a full section and, like da Vinci, I lament the beautiful things I could do if I had the means."

He had finished the third version of the naves. The structure of the first was resolved with catenary arches, and that of the second followed the criteria of the polyfunicular model he created for the church at Colònia Güell. In the end, he arrived at the solution of structural trees, with inclined columns that branch out, calculated using graphic statics. As the structural trees bear the full weight of the building, the nave façades are filled with openings to let light in and there are 300 skylights in the vaults among the columns. The windows and skylights are hyperboloids that channel the sunlight into the Temple, scattering it through stained-glass windows and the diffusers in the vaults. Light bathes everything! On the façades, the star-shaped hyperboloids create exciting forms. On the vaults, the hyperboloids of the skylights intertwine with paraboloids to maintain the continuity of the vaults and allow the light to flow.

LECTURE

To shape the structural trees, Gaudí designed a column never seen before in the history of architecture, a synthesis of previous columns. The columns start as different polygons and gradually become a circle, thanks to the intersecting inverse helicoidal twists. They are linked together with formal continuity.

Gaudí created the whole model using geometry, with a composition method that established the shape of the trees, windows, vaults and railings. This is how he passed the project on to his successors so they could apply his design method to other areas, such as the crossing and the apse, following his general drawings. So, the church as a whole is harmonious: the same structures and shapes are found throughout, just as natural shapes spread into new habitats.

Gaudí expressed his satisfaction with the latest version of the nave because he knew that once it was built, anyone entering would feel loved, inspired to look up—as with the view of the eighteen towers outside—inspired to love, to feel the transcendence, to pray and to feel close to God. A unified space, focused on the altar, and perfect for masses.

The towers outside soar seamlessly upwards as no cathedral towers ever had before, and the gables on the three portals of the Nativity façade are remarkably tall and slender. The three façades convey their meaning through art and the very shape of the architecture, as never seen before. The architecture speaks, uplifts, expresses.

In this interior, with its tree-like structures and geometric shapes, we sense qualities like those perceived in a forest. Light bathes everything, from above and from the sides, without shadows. We perceive the conti-

nunity of the elements and the ethereality, serenity and calmness that fill the space.

Today's conference brings to mind the extraordinary lecture that Japanese architect Toyo Ito, also a Pritzker Prize laureate, gave right here in November 2007. When he climbed up onto the scaffolding to admire the vaults of the central nave, he expressed his admiration for how Gaudí had managed to create nature using geometry.

It is beneath the vaults built according to Gaudí's model that today we have the pleasure of welcoming four winners of the Pritzker Prize, known as the Nobel Prize of architecture. They will be introduced by Juan Trias de Bes: PhD, architect and member of the Junta Constructora de la Sagrada Família Board of Trustees.

ANTONI GAUDÍ AND THE SAGRADA FAMÍLIA. SHARING

RCR Arquitectes

“Come in early tomorrow. We’ll do some really beautiful things.”

This is how Antoni Gaudí said goodbye to his collaborators each day: “Yes, see you tomorrow. We’ll do some lovely things!”

Because “Work is the fruit of collaboration, and this can only be based on love. So we have to weed out those who sow hatred.” ⁽²⁰³⁾

Because “No one is useless, and the person in charge has to understand what each one is capable of.” ⁽²³³⁾

Because “Patience is waiting, not passively, but working persistently, even if the solution seems far off.” ⁽²⁴⁹⁾

So “I have worked the people with me to the bone, always striving to make things better, and I haven’t approved them until I was sure they couldn’t be perfected any further.” ⁽²⁵³⁾

The architect, as the “human constructor” (75), “must take advantage of what operators know how to do and can do. They must make the most of each one’s most outstanding quality. This means working together, pooling efforts and giving them a hand when they get stuck. This way they work happily with the security that comes from fully trusting in the organiser. Plus, we have to remember that no one is useless, everyone plays a role (although not everyone has the same abilities); it is a question of finding what each person can do.” ⁽²⁰¹⁾.

Because “Architect also means foreman, the one who directs the work, and as such is a leader in the highest sense of the word.” ⁽⁵²⁾

These Antoni Gaudí quotes on architecture, construction and human qualities were transcribed by his disciples. They speak very clearly of the hard work of a group of people: “Men are measured more by their will than by their understanding” ⁽²⁵⁰⁾; of this group’s desire to do things right: “To do things right, first you need love, then technique” ⁽²⁵¹⁾; and, finally, of the importance of leading this group of people well: “The leader has to give them the means to execute his orders, supplying anything they lack” ⁽²⁶⁵⁾. And we believe that these three concepts, hard work, love of what you do and good leadership, are the key to why today, a hundred years after the death of Antoni Gaudí i Cornet, we can stand beneath this nature made of stone that he conceived, sketched, experimented with, theorised and began to build as the Temple of the Sagrada Família.

Sharing goes beyond time. While Gaudí built on the foundations laid by Francisco de Paula del Villar y Lozano, Domènec Sugrañes i Gras, Francesc de Paula Quintana i Vidal, Isidre Puig i Boada, Lluís Bonet i Garí, Francesc de Paula Cardoner i Blanch, Jordi Bonet i Armengol and now Jordi Faulí i Oller, are the seven architects who have continued Gaudí’s work.

And alongside the architects, people from many other trades work on the Temple: sculptors, stonemasons, glaziers, blacksmiths, labourers, carpenters and more. It is both art and craftsmanship. A very Catalan combination, very much from here.

Of course, Gaudí’s efforts alone would not have been enough if the people had not helped build the Expiatory Temple with their contributions: first

The setting sun
projects the rose
windows on the
intrados of the choir
vaults

dozens of people, then hundreds, later thousands, who, year after year, have shared in the enthusiasm for the monument, for the Temple, for the space, for creativity.

In Gaudí's own words: "The Temple is growing little by little, but this has always happened with anything meant to last, which is often interrupted" ⁽³³⁶⁾, and "I wouldn't want to finish the work myself, because it wouldn't be right. A work like this should be the offspring of a long era, the longer the better. What must be always preserved is the spirit of the work; its life will depend on the generations that transmit this spirit and bring it to life." ⁽³⁴¹⁾

As we said, sharing doesn't just happen when you coincide in time. The nearly five million people who visit the Temple every year bear witness to this. They make the Sagrada Família the fifth most visited monument in Europe, behind only the Eiffel Tower and the Louvre in Paris, and the Colosseum and Saint Peter's Basilica in Rome. And it is ranked ahead of Notre-Dame in Paris, the Acropolis in Athens, the Palace of Versailles, Big Ben in London, and the Alhambra in Granada.

It would be interesting to study why the Temple of the Sagrada Família has this magnetism. What attracts so many visitors?

Is it Gaudí? Is it the Temple itself? Is it the fact that the Nativity façade and the crypt have been UNESCO World Heritage since 2005?

Or is it the chance to experience something from the past, today: great temples that take centuries to build at a time when, by contrast, everything is immediate?

The answer is probably multifaceted, and the Temple's magnetism is also shared. There isn't one cause for such exceptional things; there are many.

Feeling that your personal contribution helps build, sustain, advance and complete the Temple generates an inescapable sense of belonging that fuels participation, even with a touch of positive anxiety: "will I see it finished?"

But it is now a place of worship: the Chapel of Saint Joseph in the crypt since 1885 and the Basilica as a whole since 2010, when it was consecrated by Pope Benedict XVI.

It has been 144 years since the cornerstone was laid on 19 March 1882, the feast of Saint Joseph, and 143 years since Antoni Gaudí accepted the commission to build the Temple that he devoted 43 years of his life to, the last 12, exclusively.

And why on the feast of Saint Joseph?

Because the promoter of the project was Josep Maria Bocabella i Verdager, a book merchant and philanthropist who founded the Asociación Espiritual de Devotos de San José (Spiritual Association of the Devotees of Saint Joseph) and the magazine *El Propagador de la Devoción a San José*, which is still published today under the name *Temple*, inspired by the eponymous magazine edited by Father Joseph Huguet in Sainte-Foy in Dijon, France.

After seeing a painting of the *Flight into Egypt* at the monastery of Montserrat and returning from visiting the Sanctuary of the Holy House of Loreto in Rome —built by the Sodalizio dei Fornai (association of bakers) in the 16th century— Bocabella decided to begin an expiatory temple dedicated

to the Holy Family in Barcelona. So, on 31 December 1881, he purchased a block of land in Cerdà's Eixample district. A racetrack had originally been planned for the spot, so it was a bit bigger than usual, which would give him enough room to build the Temple.

The city of Barcelona shares a lot with the Sagrada Família, and vice versa.

For example, the Temple (172.5 metres tall) is 4.5 metres shorter than Barcelona's highest point, Montjuïc, because "man-made constructions should never surpass the work of God." This makes it the tallest temple in the world, surpassing Ulm Minster in Germany, which is 161.5 metres tall.

It also shares the Mediterranean light with Barcelona, which makes it sparkle and shine. Here blue can hardly be considered a cold colour with the warmth it takes on!

The Temple lies within the grid of Cerdà's Eixample district, which defines the city's structure. To avoid disrupting this grid, the entrance to the Basilica will span Carrer de Mallorca — coincidentally named, as if it were a bridge over the sea— connecting it to the next block, between Carrer de la Marina and Carrer de Sardenya.

At the same time, the Temple shares its profile with the city, setting the maximum height for buildings in Barcelona, attracting visitors and serving as a symbol of the city.

It is also worth noting that the structure as a whole has the shape of a mountain, or even human towers. It takes a huge group of people to build a human tower, which Gaudí surely knew well as he was born in the Tarragona region, making them a great example of teamwork.

And this brings us to the deeper meaning of sharing, from different viewpoints. If sharing is conversation, the ability to set aside ego, to give, to be receptive, to dissolve into the collective, we would agree that sharing should be highly contemporary. And if sharing points directly to collectivism, which is characterised by its sense of responsibility and duty, as opposed to individualism, which points directly to rights and freedoms, it should help us to strengthen its values for the community.

First, we began with human sharing, from the creators to the contributors, and to those who enjoy it and the city.

Then the sharing continues with nature: stone taking on natural shapes, structures and growth, and light giving the space its capacity for transcendence.

And finally, concluding that the space created out of the combination of these two materials, stone and light —with relationships of presence and absence, void and fullness, form and figure— is a public temple for the people, to be shared by the whole world and with many layers of meaning.

* The abbreviations are those in *El pensament de Gaudí* by Isidre Puig i Boada, published by La Gaya Ciencia in Barcelona in 1981.

NATURE, MATERIALITY AND SENSORY EXPERIENCE

RCR Arquitectes

The relationship between nature, materiality and sensory experience is one of the fundamental focal points for understanding both Antoni Gaudí's work and its relevance in contemporary architecture. Gaudí not only anticipated current concerns, but took them to a deeply innovative level.

Antoni Gaudí reflected on the relationship between art, truth and nature in various texts and statements: "Beauty is the radiance of Truth; as Art is Beauty, without Truth there is no Art. To find the Truth, you have to know the beings of Creation well." In keeping with this line of thought, Gaudí himself said that nature was his main source of inspiration and artistic renewal: "Those who seek the laws of Nature to shape new works in accordance with them are collaborating with the Creator. Those who copy, aren't. That is why originality consists of returning to the origin." Likewise, he insisted that "returning to the origin is projecting the human spirit on-to Nature, so that it becomes infused in the works" and he defined himself within a Mediterranean tradition in which the artistry of harmonious volumes, modulation and colour expresses the balance between feeling and logic.

Nature, which Gaudí often referred to as "my teacher", is a source to generate shapes, structure and meaning in architecture. His work is based on an understanding of the internal laws of the natural world, which allowed him to generate shapes that not only evoke nature, but function like it. He found the essential foundations of architectural elements in nature. This compre-

LECTURE

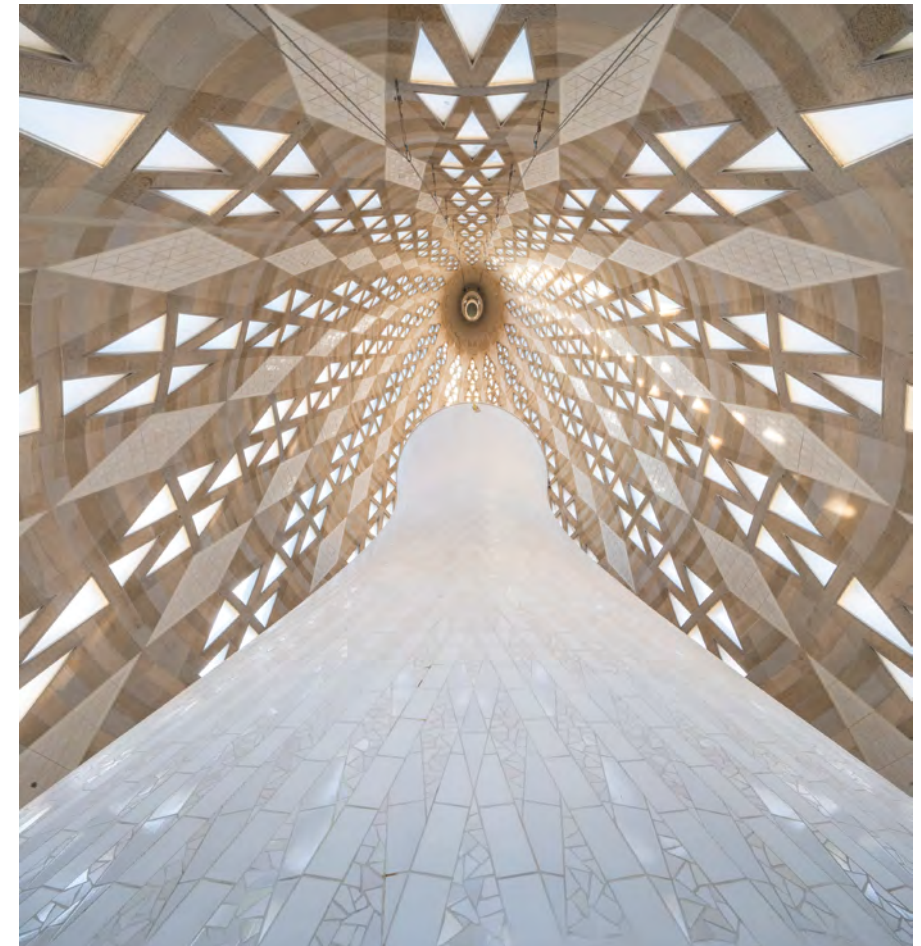
hensive concept was a key precedent for many of today's concerns, even though it is difficult to achieve that level of synthesis. It isn't about imitating organic forms superficially. It's about understanding the structural systems that govern them. The use of geometric shapes such as the catenary arch or hyperboloid is based on physical principles observed in nature and makes it possible to develop efficient, coherent structural solutions. "It is the form that Nature bestows in mountain passes, branching trees, in the crevices of living beings..." This approach is very clearly seen here, at the Sagrada Família, where the columns branch out like trees and shape an interior space evocative of a forest. Here, structure, shape and symbolism converge in an indivisible unity to evoke emotion.

Materiality in Gaudí reinforces this relationship with nature. Each material is used according to its specific properties, revealing its constructive honesty, its truth. Stone, iron and ceramics not only fulfil their structural function but also impart sensory qualities that enrich the experience of the space. For example, *trencadís* mosaic, which can be seen in many of Gaudí's works, introduces an experimental, sustainable dimension by creating vibrant, reflective compositions that engage with their surroundings from recycled fragments. The material is not just cladding; it is a means of expression that connects the constructed world to the natural world. It is reminiscent of the crypt at Colònia Güell, a precursor to many of the concepts we find here at the Sagrada Família. Its inclined, irregularly shaped pillars that adapt to the actual loads, made of large basalt stones taken directly from the quarry, once again refer to nature.

His spaces are vibrant, full of light, colour and symbolism. They achieve a narrative and, at times, dramatic atmosphere, which creates an enveloping experience. Casa Batlló, for example, where every space and element

evokes a marine world with flowing forms, tones of blue and the feeling of being underwater.

Gaudí's true value isn't just his formal originality, but the fact that he achieved a profound integration of the laws of nature, constructive logic and sensory experience.

This total integration of nature, materiality and sensory experience represents an ideal that, in contemporary architecture, is found through other approaches.

There are lines of work that reinterpret the relationship with nature through abstraction, reducing it to essential elements such as light, water or void. In these cases, nature manifests itself through intangible elements that structure the experience of the space. Unlike Gaudí, this approach does not seek to reproduce the formal logic of nature, but rather to establish a contemplative dialogue with it by reducing resources and materials used, which almost become abstract elements. So, highly pure, controlled atmospheres are achieved using geometry and light.

Other approaches establish a deeply sensory relationship with the environment, where nature is experienced physically through materials. These are selected for their sensory qualities, bringing out their texture, colour, temperature or sound. Architecture is built from the physical experience of materials and light, generating atmospheres that evoke nature without the need to represent it formally, in which the body's perception is essential. This approach coincides with Gaudí in the importance it places on the materials, but differs in its language, which is more restrained and abstract.

There are even other approaches in which nature is seen as a dynamic process that results in fragmented paths and complex geometries. Fragmented, unstable compositions are generated using a wide variety of materials experimentally, marked by movement and tension, to create highly dynamic, expressive atmospheres.

Another line of work, much closer to us, doesn't seek to represent nature directly or translate its geometries into structures, as Antoni Gaudí did, but rather to offer a response deeply rooted in the context. This results in projects that don't imitate nature, but rather frame, filter and intensify it through visual paths and relationships.

Materiality plays an essential role, just as in Gaudí's work, but with a different logic. In Gaudí's work, the materials are varied, with great richness of colour and artistry. However, this approach greatly reduces and controls the material used, with essential elements treated with the utmost austerity and exploring the many registers of the same material, such as steel or concrete.

This approach uses abstraction and atmosphere to generate quiet, contemplative spaces, where nature, materials, light and shadows are experienced with the senses, in order to make architecture a holistic experience for the individual.

Beyond formal differences, this diversity of architectural approaches, from Modernisme to the contemporary era, converges in the most fundamental: the desire to create architecture deeply connected to the laws of nature and people's sensory experience.

SAGRADA FAMÍLIA. TRANSCENDENCE

RCR Arquitectes

Can deep devotion to a task or discipline such as architecture, and especially a work like the Sagrada Família, lead to the experience of God?

It is clear that surfaces can easily be seen, but the depths can only be interpreted. Allow us the audacity to convey our vision.

We would like to do so through three essential points that summarise the cosmology we share.

Cosmology, as a global science, is always present in part of our thoughts with a purported desire for holistic understanding, because it brings us peace and a drive that is hard to explain.

Even while seeking a supposed truth, we must acknowledge the existence of more than one type of truth. In fact, we could say that the only truth is the constant search for it, despite never quite finding it.

Creative Unity, Spirit, Void... the ultimate metaphysical substrate, pure potential, Tao, God... Breath.

These are just some of the many names for the great mystery.

From now on we will refer to it as Breath, as drive, as a sign of life, and we would like to reflect on it and delve into it through three statements:

1. In essence, everything is merely the evolution of Breath.
2. The path of consciousness.
3. Life as an experience.

The great hyperboloid in
the apse, with a golden
triangle representing the
Eternal Father

In essence, everything is merely the evolution of Breath.

From the most complex, unknown void, the entire manifested world emerges. The evolution of this manifested world is a process that constitutes a transcendental path, incorporating everything that existed previously (transcendence and inclusion) and adding unusually new components, such as evolution's astonishing capacity to go beyond its former limits and to unfold through interruptions and leaps of creative emergence.

The course of this evolution is nothing other than the unfolding of Breath, from the void to the generation of matter; from matter to life and mind; and, with the emergence of mind, to the evolution of consciousness.

Breath is drive, the creativity of ever-increasing complexity, life, fluidity, naturalness, spontaneity. It's everything.

Gaudí was fully aware of the driving force of Breath. Cèsar Martinell quotes Gaudí, speaking of this Temple and its ties to universal harmony, and tells us, "He explained the convergence towards the supreme unity that governs the destinies of the universe."

In essence, everything is the evolution of Breath, and in us the evolution of consciousness reveals this: everything comes from the origin, everything is the same, everything is Breath!

The path of consciousness

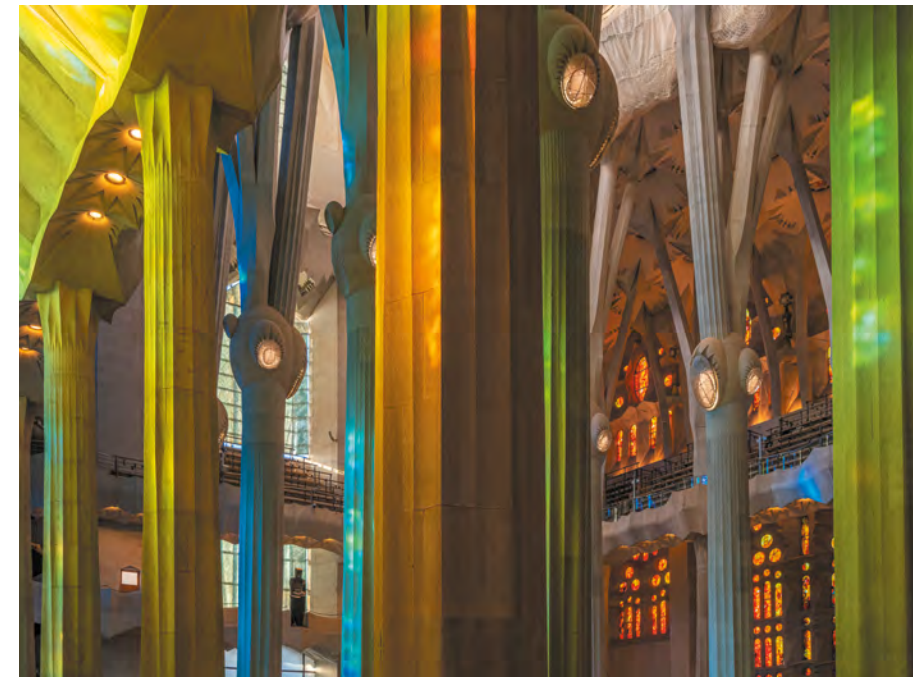
The path of human development is similar to the general evolutionary process of the earth and the universe, and it is also the path of the evolution of consciousness.

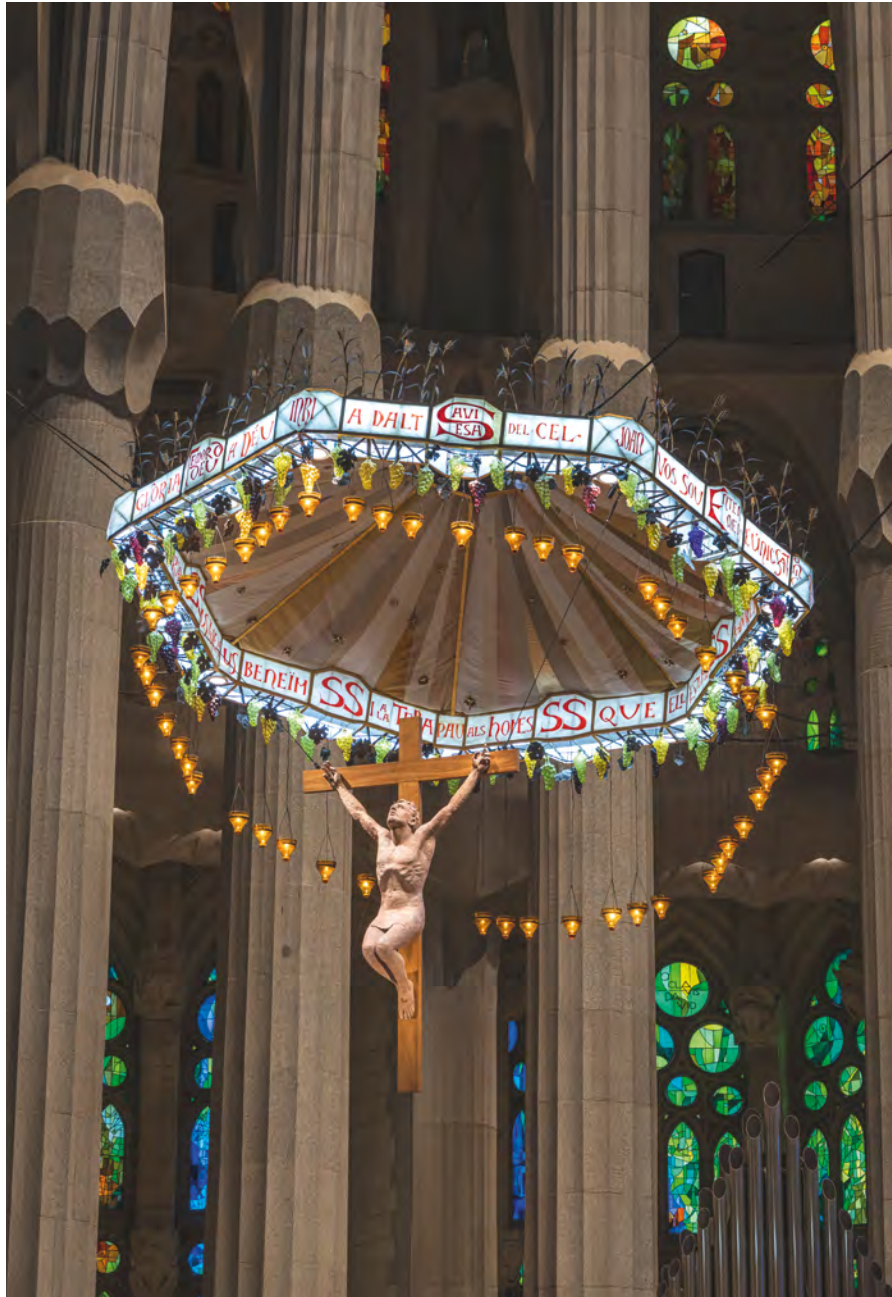
The wise tell us that this path of ever-increasing evolution becomes the inverse of multiplicity. Consciousness is an ascending path of successive

levels leading to the void, in which all forms become an illusion and wisdom is the path back to the origin, to Breath. It is the revelation that Breath is everything and is in everything.

As depth increases, consciousness also awakens and develops more and more. Consciousness and depth are the same thing.

The shaman, the yogi, the saint and the sage are those who, in different eras, are ahead of their time in terms of consciousness. A broad perception is exceptional and rare, and it takes such depth that few people attain it. As Ken Wilber tells us, "Greater depth, less span."

Christ and the
baldachin over
the high altar

162

At each level of consciousness there is a different perception of the world, of oneself and of others.

Xavier Zubiri says, “Reality isn’t synonymous with existing things. It is the present of personal perception.”

We know that Gaudí, after various periods of indifference, uncertainty and even crisis, around the age of forty, was fervently pious, with deeply rooted religious convictions.

And it is on this path of conviction and growing awareness that spiritual experiences can occur at any stage of the development process, allowing for deeper appreciation, but one must continue to grow and develop in order for them to truly take root.

When Gaudí began work on the Sagrada Família, he immersed himself in spiritual reading and adopted an almost monastic lifestyle, in which work and construction became an act of faith and prayer. He was on a steady path of growing consciousness.

When, on this path of growth, one abandons level ascension, according to Ken Wilber, one enters the void: inside and out, subject and object, lose their meaning. One no longer observes the world or contemplates the universe: one becomes the universe.

Life as an experience

For us, the most important thing about faith is not merely an intellectual adherence to supposed truths, but the path of intimate experience with Breath.

Human encounters with Breath entail, and consist of, a personal experience.

163

Etymology helps us better understand the concept. The Latin verb *ex-per-iri* means ‘to explore by travelling’, to know something not simply from having heard of it, but by having sought it out and been in direct contact with it, through a lived relationship, with successes and failures, overcoming difficulties.

According to Zubiri, “Experience means something acquired in the real and effective course of life.” And Saint Teresa writes, “That, from experience, is another matter entirely than simply thinking it or believing it.”

Gaudí tells us, “To expect things to fall from the sky without doing everything in our power is madness, as Saint Teresa says.”

What they tell us expresses levels of relationship with reality: thinking, believing and experiencing.

Thinking or believing is often an adherence to a supposed truth or authority; experience, on the other hand, is direct knowledge that leads to understanding.

Hardly anyone can impart anything to others: understanding comes from one’s own experience and personal growth. It is in this growth that we can experience that we are part of the whole, that we are the whole.

In his most ascetic phase, Gaudí radicalised austerity in his eating and dress, and experienced it with his whole being. He says, “The mortification of the body is the joy of the spirit...mortification is as fitting for the body as for the soul: to endure heat in summer and cold in winter. One must eat only to avoid dying.”

This radical life, experienced and lived as a believer, with great devotion and total dedication to the Temple works, probably first led him to moments of clarity in his consciousness and spiritual growth, and ultimately to a mystical experience.

Edward Schillebeeckx says, “God reveals himself in and through human experiences.”

And Werner Heisenberg, the Nobel laureate for his work in quantum physics, writes, “The first gulp from the glass of natural sciences will turn you into an atheist, but at the bottom of the glass God is waiting for you.”

We particularly share the words of Xavier Zubiri, “The experience of God is not an experience separate from everyday life: walking, eating, crying, having children... It is not an experience separate from these things, but precisely the way of experiencing them all, the divine condition that man consists of.” And he adds, “To transcend does not mean to be beyond things, because, on the contrary, God is formally and intrinsically within them... And this is the essence of divine transcendence: it is not to be ‘transcendent to things’, but to be ‘transcendent within things’.”

From the Sagrada Família we would like to highlight:

Its verticality, which expresses this evolutionary and ascending path; a path that glorifies unity, not multiplicity; the void, not form; Heaven, not earth.

It is the expression of a holistic and cosmological synthesis of this evolutionary process of spirit, matter, life, mind and consciousness, as a single reality made architecture.

It aspires to be sacred, totalising, transcendent architecture that seeks a relationship with the universe and with the divine, with a strong symbolic force like no other in the world. It is the expression of the very experience of devotion through construction.

With the Sagrada Família, we find the utmost intensity of his knowledge. It becomes a bridge between Heaven and earth that speaks for itself, with its capacity for timelessness, transcendence and mystery, difficult to grasp without a profound experience, from within, from God. This experience permeates the architecture and easily imbues open, receptive people, whether they are believers or not.

This direct transmission of the experience of God is a total gift, whether given in architectural works, in literary works such as those of Saint Teresa of Ávila or Saint John of the Cross, or in works of life such as those of Mother Teresa of Calcutta. They all become servants of the work, amanuenses, as Carles Martí used to say, and through them Breath draws closer to us.

We would also like to highlight the remarkable life of the wise Antoni Gaudí, an extraordinary individual who made his existence a constant offering on a spiritual path of unique depth and consistence.

BIBLIOGRAPHY

- Bergós, Joan. *Gaudí. L'home i l'obra*. (Gaudí. the man and his work.) Barcelona: Ariel, 1945.
- Martinell, Cèsar. *Gaudí i la Sagrada Família comentada per ell mateix*. Barcelona: Aymà, 1951.
- RCR Arquitectes. *Jo, univers: un instant de consciència entre el no-res*. Inèdito, 2013.
- Ros García, Salvador. *La experiencia de Dios in la mitad de la vida*. Madrid: Editorial de Espiritualidad, 2010.
- Rubia, Francisco J. *La conexión divina: la experiencia mística y la neurobiología*. Barcelona: Crítica, 2010.
- Wilber, Ken. *Breve historia de todas las cosas*. (A brief history of everything.) Barcelona: Kairós, 2007.
- Puig i Tàrrach, Armand. *Antoni Gaudí, vida i obra*. Barcelona: Pòrtic, 2024.

SCENERY AND ARCHITECTURE. LANDSCAPE AND ARCHITECTURE

Kazuyo Sejima

Kazuyo Sejima proposa la diversitat com a tema central, inspirada per la seva visió de l'arquitectura com un espai de trobada similar a un parc. Aquests entorns, que integren la individualitat i la col·lectivitat, fomenten la convivència, la llibertat i una multiplicitat d'experiències. Aquesta idea ressona amb l'essència de la Sagrada Família, on convergeixen diferents cultures i perspectives. A partir de la seva pròpia experiència, Sejima presenta una arquitectura capaç de generar emoció i inclusió, en què l'espai esdevé un llenguatge universal. L'arquitectura, doncs, va més enllà de la construcció de formes per crear atmosferes que connecten profundament amb les persones.

Vaults of the
main nave

ARCHITECTURE THAT EXPRESSES AND INVITES, WELCOMES, ELEVATES AND ENGAGES

Jordi Faulí i Oller

Thank you, esteemed and admired architects, for your great talks on the essence of Gaudí's architecture. And, in particular, of the Sagrada Família, where there is a deep connection between the expression of faith and architecture and art.

Now we will look at the next steps for the Sagrada Família: Antoni Gaudí's project for the main façade, the Glory façade, for which we are currently preparing the executive project for the four bell towers and the entrance atrium. The bell towers will be built with large tensioned-stone panels, like the central towers, but laid out in a helicoidal pattern instead of levels.

Gaudí made the whole Sagrada Família a hymn to life: a work that explains the life of Jesus while also engaging everyone, because it reaches people's hearts. He wanted everyone who saw it to be moved and to question their own life. As explained in *Àlbums de Temple*, "The main façade of the Sagrada Família will depict the life and death of man." Gaudí places men and women before the reality and decisions made throughout their lives and what will happen after death, according to Christian eschatology.

From the city, you will see a monumental narthex or portico in front of the towers, which Gaudí designed in a large model to evoke eternal glory. It is made up of 16 monumental hyperboloid lanterns placed 20 to 78 metres off the ground, supported by tree-like columns positioned discreetly in the background. The lanterns, which depict the seven days of Creation in the foreground and the nine angelic hierarchies in the background, will soar

over the square/bridge in front of the façade, reaching halfway across the street. They get bigger and taller as we move from the sides towards the centre, with the cross on the tower of Jesus Christ in the background. Illuminated by the midday sun, they will form a stone block that gets progressively taller towards the centre, with a clear verticality, to express the longing for eternal life. Clouds will gather above the portico and the towers, inscribed with the words of the Creed. The executive project and construction are new challenges that will be tackled through teamwork: interpreting and bringing to life the theological content the architect proposed, establishing the detailed forms and geometries, resolving the structure and how to build the whole façade, making the most of the expressive potential of the textures, divisions and possibilities of the materials, resolving water channelling, how sunlight enters through the lanterns, light, building technology, the artwork it will contain...

Gaudí's architecture, as has been said, envelops the individual. And, at the Sagrada Família, we see it in the burst of joyful natural forms on the Nativity façade, and inside the naves, full of light, colour and tree-like structures. Architecture, along with art, conveys the essence of the catechistic and theological message, leading us to perceive the "mystery", as you have explained. The entrance atrium on the Glory façade, where construction will begin shortly, will envelop anyone who enters with its slenderness and grandeur, with its tree-like shapes, with its growing height and size towards the centre, with the hymns that will ring out there, with the skylights on the vaults, ascending and luminous, with the artwork it will contain, which must be a living expression of contemporary art and the intended meaning.

The atrium will be spacious and slender, 50 metres long, 18 metres deep and up to 54 metres high, taller than the vault of the central nave inside. It will be

like a slender hypostyle hall with fifteen column trees, similar to those in the naves, with continuously branching limbs. Seven support the portico and express the growth of human virtues. Eight, the Beatitudes, will support the bell towers at heights of 30 and 45 metres, where the foundations of the towers will actually be. This way, in the atrium we will be beneath the portico and the bell towers, covered by 20 skylights between 20 and 54 metres off the ground, linked together and rising inwards towards the centre. They will be very bright and colourful, as they represent the seven days of Creation and the eight Beatitudes! All together, it will be an invitation to elevation, to elevate yourself spiritually and to look up.

According to Gaudí's written descriptions, in the upper half of the great wall that separates the atrium from the inner nave, on the extensive façade that gets taller towards the middle, reaching 54 metres, the artist will depict the joy of the Heavenly court, presided over by God the Father, Christ the Judge and the Holy Spirit, on the central windows, accompanied by angels and surrounded by a multitude of saints from all over the world, with the Virgin Mary first among them, dotted around this large space. Spiritual bodies, Heavenly, imperishable, glorious, resplendent, powerful (1 Cor 15:15–44), full of life, colourful, beautiful, luminous! The artwork and architecture, which merge expressively, will convey the joy of eternal life and make everyone want to be there. Heaven will be bathed in light from above, from inside the towers. And below it will end at twenty metres in a sloping choir that will intone celestial hymns, with a portrayal of Purgatory: the antechamber of Heaven. Just below the choir and extending down to the ground, Gaudí proposes to show how Christ and the Church tell us to live so that we can reach eternal joy: love for others —the fourteen Works of Mercy, conscious and service-minded practice of our professions (with wide representation), prayer (the Lord's Prayer) and the Sacraments. The eight columns of the Beatitudes support the towers; and

the slender, light fourteen columns of the Works of Mercy, on either side of the doors, support the choir and lift us up towards Heaven.

The atrium, like the interior of the nave, will allow for multiple visions, view-points and experiences, open to people from all over, of different origins and beliefs, imbued with the atmosphere created by natural, tree-like, undulating, ascendant shapes, by art, by colour and by light!

The façade —an expression of eternal glory— will invite visitors to enter its atrium, where they will feel welcomed and uplifted. Contemplating the beauty of the architectural space and the artistic masterpiece, they will feel invited to participate, to reflect on their own lives. Like the rest of the Sagrada Família, we hope its architecture will speak to the city and the world, and faithfully, hopefully, keep the strength of Antoni Gaudí's project alive. The Glory façade is a major architectural challenge, and also the final main phase of the construction of the Basilica, a beautiful challenge for the immediate future that invites us to look ahead with responsibility, confidence and a shared vision.

The Sagrada Família has been and will be the work of many, carrying on what has been done over the past 144 years, faithful to Gaudí's project; the task of a people.

We thank you once again, Pritzker Prize-winning architects, for gracing us today with your presence and your contributions. Antoni Gaudí would surely have welcomed you very kindly, just as his beautiful architecture always welcomes us!

